МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ
Факультет «Дизайн середовища»
Кафедра міжкультурної комунікації в креативних індустріях

Борсук Анна Валеріївна

ДИЗАЙН ТАКТИЛЬНОЇ ІГРАШКИ: ВІД СЕНСОРНОГО ДОСВІДУ ДО ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ

Кваліфікаційна робота на здобуття СВО «Магістр»
зі спеціальності 022 Дизайн
ОПП «Арт-терапія та комунікативні практики»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 А. В. Борсук

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
_____ Ю.М.Корнейко

Харків 2025

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ІГРАШКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ. 9

1.1. Поняття та особливості емоційної підтримки дітей 9

1.2. Іграшка як інструмент емоційної підтримки дітей. 14

1.3. Терапевтичний потенціал дизайну 18

1.4. Принципи дизайну терапевтичної іграшки. 22

Висновки до першого розділу. 26

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗРОБКИ ТАКТИЛЬНОЇ ІГРАШКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ. 28

2.1. Опис процедури експериментального дослідження. 28

2.2. Результати первинної діагностики психоемоційного стану дітей. . . 32

2.3. Процес розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей. 36

2.4. Результати ефективності розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей. 46

2.5. Методичні рекомендації для психологів/педагогів із використання іграшок у роботі з дітьми. 50

Висновки до другого розділу. 52

ВИСНОВКИ. 54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. 56

ДОДАТКИ. 61

АНОТАЦІЯ

Борсук Г. В. Розробка тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей. Кваліфікаційна робота на отримання ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 022 Дизайн. Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Харків, 2025.

Вступ: дослідження присвячене актуальній проблемі емоційної підтримки дітей у воєнний час, коли стрес і травми впливають на їхній психологічний стан, що ґрунтується на аналізі сучасних підходів до психологічної допомоги та ролі дизайну в створенні терапевтичних інструментів.

Мета: теоретично та експериментально дослідити розробку тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей.

Матеріал і методи: дослідження базується на методиках «Емоційна ідентифікація» О. Ізотова, шкалі CMAS, тесті Люшера та спостереженнях. Розробка включала створення прототипів із екологічних матеріалів у співпраці з місцевими майстрами, апробацію на 10 учасниках і чотиритижневу програму арт-терапії.

Результати: програма досягла 85% ефективності, підвищивши емоційну ідентифікацію до 40%, знизивши тривожність до 20% і стабілізувавши емоційний стан, як засвідчили діагностика та спостереження. Іграшки, такі як фея з рожевими локонами, сприяли релаксації та соціальній взаємодії.

Висновки: тактильна іграшка довела свою ефективність як інструмент емоційної підтримки, закладаючи основу для подальших досліджень із розширенням вибірки та адаптацією методик.

Ключові слова: емоційна підтримка, тактильна іграшка, арт-терапія, психоемоційний стан, молодший шкільний вік.

ANNOTATION

Borsuk G. V. Development of an tactile toy as a tool for emotional support for children. Qualification work for the degree of higher education «Master» in the specialty 022 Design. Kharkiv State Academy of Design and Arts, Kharkiv, 2025.

Introduction: the study is devoted to the current problem of emotional support for children in wartime, when stress and trauma affect their psychological state, which is based on the analysis of modern approaches to psychological assistance and the role of design in the creation of therapeutic tools.

Purpose: to theoretically and experimentally investigate the development of an tactile toy as a tool for emotional support for children.

Material and methods: the study is based on the methods of «Emotional Identification» by O. Izotov, the CMAS scale, the Luscher test and observations. The development included the creation of prototypes from ecological materials in collaboration with local craftsmen, testing on 10 participants and a four-week art therapy program.

Results: the program achieved 85% effectiveness, increasing emotional identification by 40%, reducing anxiety by 20%, and stabilizing emotional state, as evidenced by diagnostics and observations. Toys, such as the fairy with pink curls, promoted relaxation and social interaction.

Conclusions: the tactile toy proved its effectiveness as a tool for emotional support, laying the foundation for further research with an expansion of the sample and adaptation of the methods.

Keywords: emotional support, tactile toy, art therapy, psychoemotional state, primary school age.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний світ характеризується швидкими соціальними, економічними та технологічними змінами, які значною мірою впливають на психоемоційний стан дітей. У контексті України, де воєнні дії, економічна нестабільність створюють додатковий тиск на молоде покоління, питання емоційної підтримки дітей набуває особливої ваги. Стрес, тривожність і травматичний досвід можуть негативно позначатися на розвитку емоційного інтелекту, соціальних навичок і загального психологічного благополуччя дітей. У даному контексті інноваційні інструменти, такі як спеціально розроблені іграшки, стають важливим елементом психологічної підтримки, допомагаючи дітям справлятися з емоційними труднощами через гру, яка є природним і безпечним способом самовираження.

Розробка тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей є актуальною з кількох причин. По-перше, іграшка як «перехідний об'єкт» відіграє ключову роль у створенні безпечного простору для дітей, дозволяючи їм виражати емоції та переживати складні психологічні стани. Дослідження останніх років, зокрема в Україні, підкреслюють ефективність м'яких іграшок у психотерапевтичних практиках, особливо для дітей, які зазнали травм через воєнні дії (Г. Веклич, Т. Журавко, Х. Загайко, Т. Здоровець, С. Лагода, В. Назаревич, І. Рашковська).

По-друге, сучасні тенденції в дизайні іграшок акцентують на персоналізації та інтеграції психологічних принципів у створення продуктів. Хендмейд іграшки, які враховують індивідуальні потреби дітей, стають дедалі популярнішими через їхню унікальність і здатність викликати емоційну прихильність. Такі іграшки, створені на основі авторських малюнків, можуть поєднувати тактильні матеріали, кольорову символіку та образи, що резонують із внутрішнім світом дитини, що дозволяє не лише підтримувати емоційний стан, але й розвивати емпатію, уяву та саморегуляцію (М. Хараджи, Т. Чернявська, Д. Шарон-Максімов, A. Healey).

Додатково експериментальний підхід, який включає діагностику психоемоційного стану дітей до і після використання іграшки, дозволяє оцінити її ефективність і розробити практичні рекомендації для психологічної практики. Такі дослідження мають потенціал для масштабування, зокрема в освітніх закладах, реабілітаційних центрах і сімейних програмах підтримки. З огляду на зростання уваги до ментального здоров'я дітей у всьому світі та в Україні зокрема, розробка тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки є не лише науково обґрунтованою, але й соціально значущою ініціативою, що відповідає сучасним викликам і потребам суспільства.

Теоретична база дослідження включає у себе наукові праці Г. Веклича, Ю. Волинець, Т. Журавко, Х. Загайко, М. Замелюк, Т. Здоровець, О. Колесник, В. Кротенко, С. Лагоди, Л. Мухи, В. Назаревич, Л. Нечипорука, М. Оксютовича, І. Рашковської та ін.

Мета дослідження: теоретично та експериментально дослідити розробку тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати поняття та особливості емоційної підтримки дітей.

2. Виокремити іграшку як інструмент емоційної підтримки дітей.

3. Описати процес розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей.

4. Оцінити ефективність розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей.

Об'єкт дослідження: процес емоційної підтримки дітей.

Предмет дослідження: розробка тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей.

Гіпотеза дослідження: використання тактильної іграшки, створеної з урахуванням тактильності, емоційної символіки та індивідуального дизайну, у поєднанні з психотерапевтичними вправами сприятиме зниженню рівня тривожності, покращенню емоційної ідентифікації та загального психоемоційного стану дітей молодшого шкільного віку.

Методи дослідження. *Теоретичні методи*: аналіз літератури – вивчення наукових джерел, присвячених ролі іграшок у психоемоційному розвитку дітей, зокрема у контексті терапевтичних практик і дизайну іграшок; порівняльний аналіз – зіставлення міжнародних і українських досліджень щодо використання іграшок як інструментів емоційної підтримки; синтез – узагальнення теоретичних даних для формування концептуальної основи дослідження; моделювання – розробка концепції тактильної іграшки з урахуванням психологічних і дизайнерських принципів. *Емпіричні методи:* методика «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова); шкала явної тривожності CMAS (Children's Manifest Anxiety Scale); тест Люшера (кольоровий); спостереження; голосування; експеримент.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження мають практичне значення для психологів, педагогів, дизайнерів і працівників реабілітаційних центрів. Розроблена тактильна іграшка може бути використана як інструмент у психотерапевтичних програмах для зниження тривожності та підтримки емоційного благополуччя дітей, особливо в посткризових контекстах. Отримані дані, зокрема результати експерименту, надають практичні рекомендації щодо інтеграції таких іграшок у навчальні заклади, сімейні програми підтримки та реабілітаційні практики.

Теоретичне значення отриманих результатів. Дослідження поглиблює розуміння ролі іграшок як інструментів емоційної підтримки в дитячій психології, зокрема через інтеграцію принципів дизайну та психотерапії. Воно доповнює теоретичну базу щодо впливу тактильності та емоційної символіки на психоемоційний розвиток дітей.

Наукова новизна дослідження полягає у: розробці та апробації тактильної іграшки, створеної на основі авторських малюнків, з урахуванням тактильності, емоційної символіки та індивідуального дизайну, що є новим у контексті вітчизняної психологічної практики; проведенні експерименту з пре- та постдіагностикою психоемоційного стану дітей, що дозволяє кількісно та якісно оцінити ефективність використання іграшки як терапевтичного

інструменту в умовах поствоєнного контексту; висвітленні ролі іграшок як доступного та культурно адаптованого рішення для емоційної підтримки, що є недостатньо дослідженим в Україні.

Структура і обсяг роботи. Проєкт складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (39 найменувань, 7 із яких – іноземною мовою). Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, з яких 56 сторінок основного тексту, 5 сторінок – список використаних джерел, 9 сторінок – додатки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТАКТИЛЬНОЇ ІГРАШКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ

1.1. Поняття та особливості емоційної підтримки дітей

Емоційна підтримка дітей є ключовим елементом їхнього психологічного розвитку, адже саме в ранньому та молодшому шкільному віці формуються основи емоційного інтелекту, саморегуляції та здатності справлятися зі стресом. У сучасному світі, де діти стикаються з численними викликами, такими як соціальні зміни, воєнні конфлікти чи сімейні труднощі, потреба в ефективних інструментах емоційної підтримки набуває особливого значення. Емоційна підтримка передбачає створення безпечного середовища, в якому дитина може вільно виражати свої почуття, отримувати розуміння та відчувати стабільність. Дане поняття охоплює не лише психологічні інтервенції, але й педагогічні та соціальні практики, спрямовані на зміцнення ментального здоров'я [3].

Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан добробуту, за якого людина може реалізовувати власний потенціал, долати повсякденні стреси, продуктивно працювати та робити внесок у розвиток суспільства [38].

Численні дослідження наголошують на ключовій ролі соціально-психологічної підтримки для зміцнення психічного здоров'я молодих людей. Зокрема, Американська психологічна асоціація (APA) зазначає, що підтримка з боку батьків, однолітків і шкільних спільнот відіграє вирішальну роль у зниженні рівня стресу та покращенні психічного стану молоді. Наявність високого рівня соціальної підтримки сприяє розвитку резильєнтності, що допомагає молодим людям ефективніше справлятися з викликами та знижує ймовірність виникнення депресії чи тривожних розладів [39].

У контексті дітей основні види соціально-психологічної підтримки відіграють ключову роль у формуванні їхнього психологічного благополуччя та розвитку [12; 21; 26]:

1. Емоційна підтримка є важливим фактором, який допомагає дітям відчувати себе зрозумілими, цінними та прийнятими, що сприяє зміцненню їхньої самооцінки. Співчуття та розуміння з боку батьків, педагогів чи однолітків зменшують відчуття ізоляції, що є особливо актуальним у сучасних умовах, коли діти можуть стикатися з соціальними чи психологічними викликами, такими як булінг чи воєнний стрес. Додатково емоційна підтримка сприяє розвитку в дітей навичок регуляції власних емоцій, що дозволяє їм краще справлятися зі стресом і долати психологічні труднощі через безпечне вираження почуттів, наприклад, у грі чи взаємодії з іграшками.

2. Інструментальна підтримка забезпечує дітей практичною допомогою у розв’язанні повсякденних завдань, таких як виконання шкільних завдань, організація дозвілля чи подолання побутових труднощів. Така допомога знижує рівень стресу, створюючи сприятливі умови для навчання та розвитку. Водночас інструментальна підтримка допомагає дітям засвоювати нові навички, такі як планування чи вирішення проблем, що підвищує їхню самостійність і готує до майбутніх викликів.

3. Інформаційна підтримка відіграє важливу роль у допомозі дітям приймати зважені рішення в складних ситуаціях. Доступ до зрозумілої інформації, наприклад, через роз’яснення вчителя чи використання навчальних матеріалів, сприяє розвитку критичного мислення та здатності аналізувати свої дії, що допомагає дітям уникати помилок і відчувати себе більш компетентними у розв’язанні проблем. Забезпечення доступу до ресурсів, таких як освітні програми чи терапевтичні інструменти (зокрема іграшки), дозволяє дітям ефективніше використовувати можливості для розвитку та досягнення своїх цілей, що є важливим для формування їхньої автономії та впевненості.

В. Чернова вказує: «Ефективність психологічного втручання значною мірою залежить від глибини взаємодії фахівців, родини та соціального середовища дитини. Безпечне оточення та стабільні соціальні зв’язки є необхідною умовою для її відновлення, тоді як відсутність емоційної підтримки може призвести до хронічного стресу та поглиблення психоемоційних

порушень. Саме тому комплексна система психологічної допомоги повинна включати не лише терапевтичні методики, а й створення ресурсного середовища, що сприятиме адаптації дітей у мирному житті» [30].

За спостереженнями Т. Журавко психіка дитини вирізняється підвищеною чутливістю, вразливістю та обмеженою здатністю ефективно протистояти негативним зовнішнім впливам, що чинять тиск на її емоційний і психологічний стан. Такі характеристики значною мірою зумовлені трансформаціями в сучасному суспільстві, які супроводжуються зростанням вимог до інтелектуальних, психоемоційних і фізичних можливостей дітей. Зокрема, суспільство дедалі частіше очікує від дітей молодшого шкільного віку вміння регулювати свої емоції соціально прийнятними способами, що додає складності до їхнього розвитку. Такі вимоги можуть включати необхідність адаптуватися до швидких змін у навчальному процесі, соціальному оточенні чи навіть сімейних обставинах, що посилюють вразливість дитячої психіки [5].

Молодший шкільний вік є критично важливим етапом у становленні особистості, адже саме в цей період відбувається активний психічний розвиток, який охоплює емоційну, поведінкову та соціальну сфери. У цей час формуються базові навички саморегуляції, самоусвідомлення та взаємодії з іншими. Дитина переживає значні зміни у сприйнятті себе та світу, перебудовуючи раніше сформовані відносини з навколишньою дійсністю. Такий перехід на новий етап розвитку є складним і багатогранним процесом, оскільки дитина починає усвідомлювати складніші емоції, такі як сором, провина чи емпатія, а також учиться адаптуватися до нових соціальних ролей, наприклад, як учень чи член шкільної спільноти [29].

Успішність цього переходу значною мірою залежить від адаптивних здібностей дитини, тобто її здатності гнучко реагувати на нові психологічні та соціальні виклики. Проте через вразливість психіки та недостатню сформованість механізмів саморегуляції в молодшому шкільному віці часто виникають труднощі з адаптацією. Подібні труднощі можуть проявлятися у вигляді негативних емоційних станів, таких як тривожність, страхи,

невпевненість чи навіть агресія. Тривожність і страхи є найпоширенішими явищами, які супроводжують процес дорослішання, особливо в умовах підвищеного стресу, викликаного зовнішніми факторами, такими як нестабільність у сім'ї, булінг у школі чи вплив воєнних подій в Україні. Такі стани можуть ускладнювати соціалізацію дитини, знижувати її самооцінку та перешкоджати гармонійному розвитку, якщо не надається своєчасна підтримка [34].

Однією з ключових особливостей емоційної підтримки є її індивідуальний характер, тобто, кожна дитина має унікальний емоційний профіль, який залежить від віку, темпераменту, соціального контексту та попереднього досвіду. Наприклад, діти молодшого шкільного віку (6-10 років) перебувають на етапі активного розвитку емоційного інтелекту, коли вони вчаться розпізнавати власні почуття та реагувати на емоції інших. У даний період гра стає природним інструментом для вираження внутрішнього світу, адже вона дозволяє дитині проектувати свої переживання у безпечний спосіб. Психологи, зокрема Д. Віннікотт, наголошують на ролі «перехідних об'єктів», таких як іграшки, які допомагають дитині встановлювати зв'язок між внутрішнім і зовнішнім світом, створюючи місток для емоційної саморегуляції [37].

М. Хараджи вказує, що у посткризових умовах, характерних для сучасної України, діти можуть демонструвати підвищений рівень тривожності, страху чи апатії. Дослідження, проведені в Україні після 2022 року, показують, що діти, які пережили воєнні події, потребують не лише психотерапевтичних сесій, але й доступних, повсякденних інструментів, які можна використовувати в школах, реабілітаційних центрах чи вдома. У цьому контексті іграшки, особливо м'які та тактильні, стають важливим елементом підтримки, адже їхня текстура та форма можуть викликати відчуття комфорту, знижуючи фізіологічні прояви стресу [27].

Емоційна підтримка дітей тісно пов'язана з розвитком їхньої здатності до самовираження. Діти, які не мають достатніх навичок вербалізації своїх почуттів,

часто використовують невербальні канали, такі як малювання, гра чи фізична взаємодія з об’єктами [27].

Емоційна підтримка передбачає активну взаємодію з дорослими – батьками, педагогами чи психологами. Дорослі відіграють роль фасилітаторів, які допомагають дитині інтерпретувати її почуття та використовувати іграшку як інструмент для діалогу. Дослідження в Україні, проведені в контексті воєнного часу, показують, що такі підходи особливо ефективні для дітей, які втратили відчуття стабільності через зовнішні обставини [4].

У контексті сучасних викликів, таких як поствоєнна травма чи соціальна ізоляція, емоційна підтримка дітей набуває стратегічного значення. Вона не лише допомагає долати негайні психологічні труднощі, але й закладає основу для довгострокового ментального здоров’я. Дослідження показують, що діти, які отримують адекватну емоційну підтримку в ранньому віці, мають нижчий ризик розвитку тривожних розладів у підлітковому та дорослому віці. Таким чином, розробка інструментів, які поєднують психологічні та дизайнерські принципи, є актуальним напрямком для забезпечення комплексної підтримки [25].

Отже, емоційна підтримка дітей є складним і багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу, де психіка дитини цього віку вирізняється підвищеною чутливістю, вразливістю та обмеженою здатністю протистояти негативним впливам, що зумовлено як внутрішніми особливостями розвитку, так і зовнішніми суспільними факторами. Сучасні умови, зокрема в Україні, характеризуються зростанням вимог до емоційних, інтелектуальних і соціальних здібностей дітей, що посилює ризик виникнення тривожності, страхів та інших порушень адаптації. Молодший шкільний вік є ключовим етапом становлення особистості, коли трансформуються стосунки з оточенням і формуються основи емоційної регуляції. Успішність цього процесу значною мірою залежить від здатності дитини адаптуватися до нових соціальних і психологічних викликів, що підкреслює необхідність створення ефективних інструментів підтримки.

1.2. Іграшка як інструмент емоційної підтримки дітей

Іграшка є одним із найдавніших і найуніверсальніших інструментів у житті дитини, виконуючи не лише розважальну, але й глибоку психологічну функцію. У контексті емоційної підтримки дітей іграшка набуває особливого значення, оскільки вона стає медіатором між внутрішнім світом дитини та зовнішньою реальністю, сприяючи вираженню емоцій, зниженню тривожності та формуванню психологічної стійкості. У сучасних умовах, особливо в Україні, де діти стикаються з травматичним досвідом через воєнні дії, іграшка виступає доступним і ефективним інструментом, що допомагає дітям справлятися з емоційними труднощами в безпечному середовищі [6].

Т. Здоровець вказує: «Арттерапевтичні техніки – ефективний засіб психокорекційної роботи з травмою, особливо у роботі саме з дітьми, оскільки дають можливість відреагувати на негативні емоції, набути нового досвіду, засвоїти нові способи поведінки в різних ситуаціях, освоїти стратегії розв’язання конфліктів. Ігрова терапія – це результативна психологічна техніка для дітей, які пережили травму. Ціль ігрової терапії – не змінювати й не «переробляти» дитину, не навчати її спеціальних поведінкових навичок, а дати можливість «прожити» у грі травмівні ситуації при повній підтримці і співпереживанні дорослого» [9].

Концепція «перехідного об’єкта», запропонована Д. Віннікоттом, є ключовою для розуміння ролі іграшки в емоційній підтримці. Перехідний об’єкт – це предмет, який допомагає дитині встановлювати зв’язок між її внутрішнім світом і зовнішнім середовищем, особливо в періоди стресу чи змін. М’які іграшки, такі як плюшеві ведмедики чи ляльки, часто стають такими об’єктами, адже вони викликають відчуття безпеки та комфорту [37].

Сучасна ігрова терапія поєднує різноманітні підходи, такі як когнітивно-поведінковий і нейропсихологічний, що дозволяє застосовувати антистресові та сенсорні іграшки для зменшення напруги, особливо у дітей з особливими потребами [8].

За В. Назаревич, створення ефективного та підтримуючого середовища під час сесій ігрової терапії з дітьми вимагає врахування кількох важливих аспектів.

Передусім, необхідно забезпечити дитині можливість самостійно обирати іграшки та види діяльності, які відповідають її інтересам і потребам, що сприяє відчуттю контролю та залученості [17; 19].

Важливо дозволити дитині визначати темп терапевтичного процесу, поступово опановуючи нові стратегії та ресурси, що допомагають їй адаптуватися до складних емоційних станів. Прояв емпатії та розуміння до переживань дитини створює атмосферу довіри, підтримуючи її на шляху до відновлення після травматичних подій. Через ігрові сценарії та діалоги терапевт може допомогти дитині осмислити й інтегрувати свій травматичний досвід, сприяючи його психологічній переробці. Іграшки відіграють значну роль у відновленні віри дитини в себе та світ, допомагаючи їй повернути відчуття безпеки й стабільності [18].

Додатково гра сприяє когнітивній реабілітації, розвиваючи пам’ять, увагу та концентрацію, що є важливим для дітей, які зазнали стресу. Використання іграшок також допомагає знизити рівень тривоги та напруги, дозволяючи дитині виражати свої почуття у безпечний спосіб, що сприяє зменшенню впливу стресових факторів і підтримці емоційного благополуччя [11; 23].

Терапевтична іграшка є спеціально створеним інструментом, який допомагає дітям і підліткам виражати та переробляти емоційні переживання, сприяючи формуванню стійкості та адаптивних механізмів. Вона створює безпечне й комфортне середовище для зниження стресу. Прикладом є ізраїльська методика «Хібукі», яка активно використовується в Україні для підтримки дітей, що пережили психотравматичні події. Терапевтичний ефект іграшки базується на механізмах проєкції (перенесення внутрішніх почуттів на об’єкт), катарсису (звільнення від емоційної напруги), рольової гри (розвиток когнітивних і соціальних умінь) та вдосконалення навичок саморегуляції [13; 20; 32].

Для систематизації психологічної допомоги через гру дослідниками (І. Рашковська, Н. Максименко, В. Грисюк) пропонується класифікація іграшок, що відповідає емоційним і соціальним потребам дітей, з урахуванням їхнього

психоемоційного стану та контексту сучасних викликів, зокрема воєнного часу [22]:

1. Вираження емоцій. Іграшки цієї категорії допомагають дітям розпізнавати, називати та виражати свої почуття, які часто залишаються прихованими через стрес чи травматичний досвід. Наприклад, іграшка у вигляді їжака символізує захист і самозбереження, але водночас може відображати замкнутість чи внутрішню напругу, що виникають у складних ситуаціях. Така іграшка допомагає дитині усвідомити власні емоційні бар'єри та поступово вчитися відкриватися світу. Іграшка-акула втілює сильні емоції, такі як страх чи гнів, дозволяючи дитині безпечно виражати ці почуття та працювати над встановленням особистих кордонів. Хамелеон, що змінює кольори, допомагає дитині зрозуміти плинність емоцій, підкреслюючи, що всі почуття є природними та тимчасовими.

2. Соціальні зв'язки. Дана категорія іграшок підкреслює важливість підтримки з боку сім'ї, друзів чи громади, що є особливо значущим у періоди нестабільності. Іграшка у вигляді хаскі символізує вірність і командну роботу, нагадуючи дитині про силу взаємодопомоги та підтримки близьких. Образ ведмедя, подібного до Паддінгтона, уособлює доброту й теплі стосунки, допомагаючи дитині відчувати зв'язок із іншими та підтримувати почуття безпеки через дружбу [34].

3. Мрії та надія. Іграшки, що належать до цієї категорії, спрямовані на підтримку віри в майбутнє та стимулювання уяви. Фенікс, символ відродження, нагадує дитині про можливість нових починань навіть після складних подій, допомагаючи зберігати надію. Кенгуру уособлює рух до мрій, символізуючи прагнення до нових горизонтів. Сова втілює мудрість і допитливість, заохочуючи дитину до роздумів і терплячого пошуку знань. Чорний кіт символізує незалежність і внутрішню силу, допомагаючи дитині довіряти своїй інтуїції. Єдиноріг і метелик уособлюють магію, трансформацію та віру в диво, надихаючи дитину бачити можливості та йти власним шляхом [31].

4. Кольорова терапія. Кольори відіграють важливу роль у вираженні та регуляції емоцій. Іграшки цієї категорії допомагають дитині асоціювати кольори з певними емоційними станами. Яскраві кольори, такі як червоний чи помаранчевий у вигляді кольорового песика, стимулюють енергію та радість, допомагаючи дитині відчувати оптимізм. Синій слон сприяє заспокоєнню, зниженню тривоги та створенню відчуття безпеки. Жовтий слон пробуджує радість і активність, допомагаючи дитині відволіктися від негативних думок [33].

5. Сила та стійкість. Іграшки цієї категорії допомагають дитині усвідомити власні внутрішні ресурси для подолання труднощів. Слон символізує міць і терпіння, нагадуючи, що справжня сила полягає у витривалості та мудрості. Білий ведмідь уособлює адаптивність і здатність долати складні умови. Дракон втілює впевненість і сміливість, а орел – наполегливість і прагнення до свободи, допомагаючи дитині бачити можливості навіть у складних обставинах.

6. Відчуття безпеки. Іграшки, що створюють відчуття захисту, допомагають дітям справлятися зі страхами та тривогою. Песик, подібний до Хібукі, з довгими лапами для обіймів, дозволяє дитині переносити свої емоції на іграшку, сприяючи відновленню довіри та безпеки. Ведмідь символізує захист і спокій, лев – мужність і охорону, а черепаха – витривалість і стабільність, навчаючи дитину зберігати спокій у складних ситуаціях.

7. Тепло та турбота. Іграшки цієї категорії створюють відчуття затишку та любові. М’який слон із вбудованою грілкою огортає дитину теплом, допомагаючи розслабитися. В’язаний ведмідь уособлює ніжність і турботу, а ведмедик із ароматом лаванди сприяє релаксації перед сном, створюючи атмосферу спокою.

8. Різноманітність і толерантність. Іграшки, що відображають унікальність кожної людини, допомагають дітям розвивати емпатію та повагу до інших. Іграшка у вигляді тварини з рисами різних видів (наприклад, із хоботом слона та рогами жирафа) символізує різноманітність. Мавпочка з латками уособлює прийняття недоліків, а вислюк на кріслі колісному нагадує, що кожен має право на мрії, незалежно від фізичних особливостей.

9. Внутрішня рівновага. Іграшки цієї категорії допомагають дитині знайти баланс і стабільність. Черепаха вчить терпінню та спокою, а плюшевий камінь символізує заземлення та впевненість, допомагаючи дитині справлятися з нестабільністю [16].

10. Турбота про інших. Іграшки, що вчать піклуватися, сприяють розвитку емпатії. Кошеня асоціюється з ніжністю, мама-качка з каченятами – із сімейною турботою, а плюшева лікарка (ведмедиця чи зайчиха) допомагає дитині опрацьовувати ідею підтримки та зцілення, втілюючи співчуття та відповідальність.

Отже, іграшка як інструмент емоційної підтримки дітей є потужним засобом, що поєднує психологічні, соціальні та культурні аспекти, сприяючи зниженню тривожності, розвитку емоційного інтелекту та відновленню психологічної стійкості. Унікальність іграшок полягає в їхній здатності створювати безпечний простір для вираження емоцій через тактильність, символіку та ігрові сценарії, що є особливо важливим у контексті воєнного часу в Україні.

1.3. Терапевтичний потенціал дизайну

Дизайн іграшок як інструменту емоційної підтримки дітей виходить за межі естетичного та функціонального аспектів, набуваючи глибокого терапевтичного значення. У контексті психологічної допомоги, особливо для дітей молодшого шкільного віку, дизайн стає мостом між внутрішнім світом дитини та зовнішнім середовищем, сприяючи вираженню емоцій, зниженню тривожності та формуванню стійкості. Терапевтичний потенціал дизайну реалізується через комплексний підхід, що поєднує ергономіку, безпеку, індивідуалізацію та емоційну символіку, роблячи іграшку не просто об’єктом гри, а потужним засобом психотерапії.

Н. Манчук вважає, що ергономіка в дизайні іграшок є фундаментальним елементом, що забезпечує комфорт і природність взаємодії, особливо для маленьких рук дітей. Ергономічний дизайн враховує анатомічні особливості

дитячої долоні, такі як менша сила стиснення та менша моторика, тому іграшки проектуються з урахуванням оптимального розміру (20-30 см у висоту), ваги (не більше 200 г) та форми, що дозволяє легко обіймати, стискати чи переносити [15].

Зазначається, що округлі форми без гострих кутів, м'які текстури з флісу чи бавовни та зручні ручки для хвату сприяють тактильній релаксації, активуючи сенсорні рецептори шкіри та знижуючи рівень кортизолу. Дослідження в галузі дитячої психології показують, що ергономічна іграшка, зручна для рук, посилює емоційну прив'язаність, дозволяючи дитині використовувати її як «перехідний об'єкт» для саморегуляції в стресових ситуаціях [15].

У воєнному контексті України, де діти часто переживають нестабільність, така ергономіка стає інструментом для відновлення відчуття контролю, оскільки дитина може легко тримати іграшку під час вправ на дихання чи рольові ігри, що сприяє швидкому заспокоєнню.

І. Загарницька вивчала значення сучасних іграшок у повсякденному житті дитини, особливо наголошуючи на їхній функції як засобу виховання. На її думку, іграшки сприяють імітації сімейних звичаїв, професійної діяльності дорослих, формуванню родинних та етнокультурних цінностей у свідомості дитини, а також готують її до сприйняття й освоєння передових інтелектуальних, технологічних, наукових і мистецьких надбань людства. Через це іграшки мають відповідати суворим критеріям якості та функціональності [7].

Б. Торес зазначає, що в сучасному дизайні іграшок акцент на екологічності та ергономіці розширився за межі простої безпеки й комфорту, охоплюючи створення продуктів, які ідеально відповідають потребам дитини як користувача. Сьогодні споживачі вимагають, щоб товари були легкими в обігу, практичними, приємними на дотик і сприяли всебічному розвитку дитини [35].

Безпека є невід'ємним компонентом терапевтичного дизайну, оскільки будь-який ризик може посилити тривожність замість її зниження. Дизайн іграшок виключає дрібні деталі, такі як намистини чи кнопки, які могли б відірватися та становити загрозу задушення, а також використовує сертифіковані

матеріали, що відповідають стандартам. Матеріали, такі як гіпоалергенна бавовна чи фліс без шкідливих барвників, забезпечують гігієнічність і довговічність, дозволяючи іграшці витримувати інтенсивне використання під час терапевтичних сесій [36].

До прикладу, в'язані елементи фей (локони, волани) фіксуються міцними вузлами, що запобігає розпаду, а наповнювач із синтепону є гіпоалергенним і легко миється. Такий підхід не лише захищає фізичну безпеку, але й психологічну, створюючи довіру: дитина, відчуваючи стабільність іграшки, переносить це на власне емоційне благополуччя. У посткризових умовах, де діти можуть бути гіперчутливими до загроз, безпечний дизайн стає основою для терапевтичного ефекту, дозволяючи зосередитися на емоційному вираженні без страху.

Індивідуалізація дизайну іграшок є ключовим елементом, що перетворює їх на інструмент арт-терапії та співтворчості, дозволяючи дітям відчувати себе співавторами. Процес створення іграшок за дитячими малюнками починається з сесії, де дитина малює свій ідеальний образ (наприклад, фею з косами чи ведмедика з метеликами), після чого майстриня відтворює його вручну, зберігаючи пропорції, кольори та деталі. Даний метод, визначений принципами арт-терапії за В. Назаревич, стимулює творчість і самовираження, оскільки дитина проектує свої емоції на малюнок, а подальше втілення в реальну іграшку закріплює почуття контролю [18].

Емоційна символіка в дизайні іграшок використовує архетипи, такі як фея, ведмедик чи пташка, для проєкції почуттів, роблячи іграшку носієм психотерапевтичного значення. За К. Юнгом, архетипи – універсальні образи, що резонують із колективним несвідомим, дозволяючи дитині проектувати внутрішні конфлікти на зовнішній об'єкт.

На нашу думку, фея з крилами символізує свободу та трансформацію, ведмедик – тепло та захист, пташка – надію та політ над труднощами. У дизайні ці архетипи втілюються через кольори (теплі для радості, холодні для спокою), форми (округлі для комфорту) та деталі (квіти як зростання). У терапії символіка

сприяє катарсису, дозволяючи дитині переживати емоції через гру, що особливо важливо в умовах травми, де вербалізація ускладнена.

Отже, дизайн не лише приваблює, але й лікує, перетворюючи іграшку на персонального терапевта.

Іграшка – це продукт свідомого дизайнерського мислення, де кожен параметр – від форми до індивідуалізації – проєктується з урахуванням впливу на психоемоційний стан дитини. У терапевтичному контексті дизайн перестає бути лише естетичним рішенням і стає інструментом психологічної допомоги, що сприяє зниженню тривожності, розвитку емоційної ідентифікації та формуванню стійкості. Нами сформовано таблицю (табл. 1.1) дизайнерських параметрів, яка чітко демонструє, як кожне рішення впливає на емоційний стан дитини.

Таблиця 1.1

Вплив дизайнерських рішень на психоемоційний стан

Дизайнерський параметр	Психоемоційний ефект	Приклад
Форма (округла)	Викликає відчуття безпеки, комфорту; зменшує тривожність, сприяє релаксації.	Фея з рожевими локонами має плавні, округлі контури тіла, воланів і крил, що дозволяє дитині легко обіймати іграшку, активуючи «перехідний об’єкт».
Масштаб (пропорційний дитячій руці)	Забезпечує контроль, знижує відчуття безпорадності; розвиває дрібну моторик.	Висота 25 см, вага 180 г – фея з квітковою короною ідеально лежить у долоні, дозволяючи дитині маніпулювати без зусиль.
Колір (холодні тони)	Сприяє релаксації, знижує збудження; стабілізує емоційний фон.	Блакитний і зелений у феї з фіолетово-рожевою короною заспокоюють дітей.
Колір (теплі тони)	Стимулює радість, оптимізм; підвищує енергетичний тонус.	Рожевий і персиковий у феї з рожевими локонами викликають відчуття тепла, знижуючи рівень кортизолу.
Текстура (бавовна, шерсть, фліс)	Тактильна стимуляція: м’якість → довіра, пухнастість → тепло, гладкість → релаксація.	В’язана шерсть у локонах і фліс у сукні створюють багатошаровий тактильний досвід, що сприяє вивільненню окситоцину.

Продовження таблиці 1.1

Символіка (архетипи)	Дозволяє проєкцію емоцій, катарсис; сприяє вербалізації внутрішніх конфліктів.	Фея з крилами – символ трансформації та свободи; фея з короною – символ мудрості та захисту.
Екологічність матеріалів	Формує довіру, відчуття турботи; підтримує екологічну свідомість.	Натуральна пряжа, гіпоалергенний наповнювач.
Індивідуалізація	Підвищує самооцінку, почуття контролю.	Іграшка створена за малюнком дитини (наприклад, «моя фея з метеликами»), що перетворює її на персонального терапевта.

У розробці терапевтичної іграшки досить широко застосовується метод дизайн-мислення (Design Thinking), який дозволяє глибоко зрозуміти потреби дитини як користувача через емпатію, генерацію ідей, прототипування та тестування. Даний підхід поєднує психологію (аналіз емоційних станів, діагностика за CMAS, Люшером) з дизайном (форма, колір, текстура), забезпечуючи, що іграшка не лише приваблива, але й функціонально підтримує емоційне благополуччя. Завдяки ітеративному процесу (дитячі малюнки → прототипи → апробація) дизайн-мислення гарантує, що кінцевий продукт відповідає реальним потребам дітей у воєнному контексті.

Отже, іграшка є продуктом дизайнерського мислення, де кожен параметр має терапевтичну функцію. Вказана нами таблиця чітко демонструє, як форма, масштаб, колір, текстура, символіка, екологічність та індивідуалізація впливають на психоемоційний стан дитини. Метод дизайн-мислення забезпечує емпатичний, науково обґрунтований підхід, що поєднує психологію та дизайн для максимальної ефективності.

1.4. Принципи дизайну терапевтичної іграшки

Дизайн терапевтичної іграшки є складним процесом, де кожен елемент – від форми до символіки – слугує не лише для розваги, а й для психологічної підтримки дитини. Іграшка перестає бути простим об’єктом, перетворюючись на результат дизайнерського мислення, яке системно інтегрує вибір форми, кольору, текстури, масштабу та символіки для досягнення терапевтичних цілей.

У контексті емоційної підтримки дітей молодшого шкільного віку, особливо в умовах стресу, таких як воєнний час, принципи дизайну стають інструментом для створення безпечного простору, де дитина може виражати, регулювати та переосмислювати свої емоції.

Вибір форми є першим кроком дизайнерського мислення, що визначає взаємодію дитини з іграшкою. Форма повинна бути округлою та м'якою, без гострих кутів, щоб уникнути фізичного дискомфорту та підсвідомо асоціюватися з безпекою.

Масштаб грає ключову роль: іграшка має бути пропорційною дитячій руці, щоб дитина могла маніпулювати нею без зусиль, що сприяє розвитку дрібної моторики та почуття контролю. Дизайнерське мислення тут проявляється в балансі між реалістичністю (щоб образ був впізнаваним) та абстракцією (щоб стимулювати уяву), дозволяючи дитині проектувати свої переживання на іграшку як на «перехідний об'єкт».

О. Сорочинська вказує, що колірна палітра є потужним інструментом впливу на емоції дітей, оскільки кольори впливають на психофізіологічний стан через асоціації та сенсорну стимуляцію. Теплі кольори, такі як рожевий, помаранчевий чи жовтий, заспокоюють нервову систему, викликаючи відчуття тепла та безпеки, що особливо корисно для дітей із тривожністю. Холодні тони, як блакитний чи зелений, сприяють релаксації, допомагаючи в подоланні паніки, тоді як яскраві кольори (червоний, фіолетовий) стимулюють енергію, активізуючи уяву та моторику в рольових іграх. Дизайнерське мислення передбачає гармонійне поєднання палітри: градієнт від теплого до холодного в одній іграшці дозволяє дитині переходити від стресу до спокою, адаптуючи колір до емоційного стану [1].

Текстура визначає тактильний досвід, що є основою сенсорної терапії: матеріали, такі як бавовна, шерсть чи гіпоалергенні тканини, створюють приємні на дотик поверхні, що передають відчуття м'якості та тепла, посилюючи емоційну прив'язаність. Бавовна забезпечує гладкість для релаксації, шерсть – пухнастість для обіймів, а гіпоалергенні тканини запобігають подразненням.

Дизайнерське мислення тут проявляється в різноманітті текстур: комбінація гладкої тканини з воланами стимулює дрібну моторику, дозволяючи дитині «відчувати» емоції через дотик. У воєнному контексті така текстура стає джерелом безпеки, замінюючи відсутні обійми близьких [1].

Символіка завершує дизайнерське мислення, перетворюючи іграшку на культурний артефакт. Архетипи (фея як трансформація, ведмедик як захист) дозволяють дитині проектувати почуття, а дизайн-антропологія підкреслює, як іграшка відображає суспільні цінності: українські мотиви (квіти, вишивка) формують ідентичність. Дизайнер обирає символи, що резонують із досвідом дитини, сприяючи катарсису [14].

На думку дослідників (М. Бриль, Ю. Ковальов, О. Караут), головними критеріями, на які повинен спиратися дизайнер під час проєктування, є [2; 10]:

1. Екологічність є основоположним принципом, оскільки іграшка повинна бути виготовлена з матеріалів, що не шкодять здоров'ю та навколишньому середовищу. Дизайнер обирає екологічно чисті, нетоксичні та гіпоалергенні компоненти, бажано натуральні, такі як органічні тканини (бавовна, льон), природні наповнювачі (синтепон чи вовна без хімічних обробок) та дерево без лаку. Такі матеріали не лише запобігають алергічним реакціям, але й передають дитині відчуття природної теплоти, що посилює терапевтичний ефект.

2. Безпека в дизайні є абсолютною вимогою, адже будь-яка загроза може посилити тривожність замість її подолання. Іграшка повинна бути повністю безпечною: без гострих кутів, дрібних деталей, які легко відламуються чи відпадають, а її розмір і об'єм адаптовані для маленьких рук, щоб дитина могла зручно тримати її, маніпулювати без ризику.

3. Естетичність робить іграшку привабливою для дитини, забезпечуючи природну та гармонійну композицію форми, розміру й кольорів. Дизайнер прагне до балансу, де елементи, такі як волани чи локони, створюють м'який, дружній образ, близький до природи, з пастельними тонами для спокою (блакитний, зелений) чи теплими для енергії (рожевий, жовтий). Естетичність не лише приваблює, але й стимулює сенсорний розвиток, дозволяючи дитині через

візуальний контакт проектувати позитивні емоції, що є основою терапевтичного впливу.

4. Педагогічність перетворює іграшку на засіб навчання, де кожен образ несе певний зміст, навчає через гру та доповнює уявлення дитини про світ. Іграшка стає моделлю для відтворення реальності, навчаючи емпатії, співпраці чи творчості, що особливо важливо в воєнному контексті для формування стійкості. Через взаємодію з нею дитина засвоює соціальні норми, збагачуючи світосприйняття.

5. Психологічний критерій фокусується на емоційному впливі, де іграшка спонукає до переживання ситуативних почуттів, прояву емоцій і розвитку рис характеру. Дизайнер інтегрує елементи, що стимулюють моторику (дрібну – через дрібні деталі, велику – через рух), формують моделі поведінки (наприклад, обійми феї для емпатії) та викликають позитивні емоції. У терапії це сприяє саморегуляції, дозволяючи дитині через гру опрацьовувати травми.

Для чіткого структурування принципів дизайну терапевтичної іграшки наведено таблицю (табл. 1.2), яка пояснює, що означає кожен принцип у практиці створення іграшки та який терапевтичний ефект він забезпечує.

Таблиця 1.2

Таблиця принципів дизайну

Принцип дизайну	Що означає у практиці створення іграшки	Терапевтичний ефект
Емпатія та орієнтація на дитину	Аналіз дитячих малюнків, діагностики, залучення дітей як «маленьких дизайнерів».	Підвищує самооцінку, почуття контролю; дитина відчуває, що її голос важливий.
Ергономіка та масштаб	Розмір 20-30 см, вага до 200 г, пропорції для дитячих рук.	Забезпечує комфорт, знижує відчуття безпорадності; розвиває дрібну моторику.
Форма (округла, м’яка)	Відсутність гострих кутів, плавні контури, м’які об’єми.	Викликає асоціацію з безпекою, зменшує тривожність; активує «перехідний об’єкт».
Колірна терапія	Теплі тони – для радості; холодні – для спокою; пастельні – для стабільності.	Знижує кортизол, підвищує окситоцин; стабілізує емоційний фон.

Продовження таблиці 1.2

Текстурна різноманітність	Поєднання гладкої бавовни, пухнастої шерсті, м'якого флісу.	Стимулює сенсорні рецептори; сприяє релаксації через тактильний контакт.
Екологічність та безпека	Натуральні гіпоалергенні матеріали, відсутність дрібних деталей.	Формує довіру; усуває страх «зради» іграшки.
Символіка та архетипи	Фея (трансформація), крила (свобода), квіти (захист), корона (мудрість).	Дозволяє проєкцію емоцій, катарсис; сприяє вербалізації травм.
Індивідуалізація	Створення за малюнком дитини, вибір кольорів/деталей.	Перетворює іграшку на персонального терапевта.
Культурна релевантність	Українські мотиви (вишивка, квіти), локальні майстрині.	Зміцнює ідентичність; створює зв'язок із домом у воєнному контексті.

Отже, нами розкрито принципи дизайну терапевтичної іграшки, надана характеристика дизайнерського мислення через форму, колір, текстуру, масштаб і символіку. Визначено вплив на емоції дітей, що створює основу для практичної реалізації.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз використання тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей дозволив розкрити ключові аспекти цього процесу, зосередившись на понятті емоційної підтримки та ролі іграшок у психологічному благополуччі дітей молодшого шкільного віку. Емоційна підтримка є комплексним процесом, спрямованим на створення безпечного середовища, де дитина може вільно виражати свої почуття, долати стрес і розвивати навички саморегуляції. Вона набуває особливого значення в сучасних умовах України, де воєнні дії та соціальні виклики спричиняють підвищення рівня тривожності та травматичних переживань у дітей. Встановлено, що емоційна підтримка має індивідуальний, контекстуальний і міждисциплінарний характер, поєднуючи психологічні, педагогічні та дизайнерські підходи, що є основою для створення ефективних інструментів, таких як іграшки.

Іграшки, зокрема м’які та тактильні, сприяють зниженню тривожності через фізіологічний вплив, такий як стимуляція парасимпатичної нервової системи, та через символіку, що дозволяє дітям структурувати свої емоції. У контексті воєнного часу в Україні іграшки, створені за авторськими малюнками, вирізняються своєю доступністю та культурною адаптованістю, сприяючи не лише психологічній підтримці, але й відродженню місцевих традицій. Сучасні психотерапевтичні практики, такі як ігрова терапія та методика «Хібукі», підтверджують ефективність іграшок у зниженні стресу, розвитку емоційного інтелекту та відновленні почуття безпеки.

Запропонована класифікація іграшок за емоційними та соціальними потребами дітей (вираження емоцій, соціальні зв’язки, мрії, кольорова терапія, сила, безпека, турбота, толерантність, рівновага) дозволяє систематизувати їхнє використання в терапевтичних програмах. Теоретичний аналіз підкреслює важливість інтеграції психологічних і дизайнерських принципів у створенні іграшок, що враховують індивідуальні особливості дітей і культурний контекст.

Отже, іграшка виступає не лише як інструмент психологічної підтримки, але й як засіб соціальної та культурної взаємодії, що має особливе значення для дітей, які зазнають впливу травматичних подій.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗРОБКИ ТАКТИЛЬНОЇ ІГРАШКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ

2.1. Опис процедури експериментального дослідження

Експериментальне дослідження було проведено з метою оцінки ефективності використання тактильної хендмейд іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей молодшого шкільного віку (8–10 років) у контексті подолання психоемоційних труднощів, спричинених стресом чи травматичним досвідом. Процедура дослідження включала кілька етапів: первинну діагностику психоемоційного стану дітей, створення та апробацію іграшки, впровадження її у психотерапевтичні вправи та повторну діагностику для оцінки змін. Дослідження проводилося за умови отримання інформованої згоди батьків або законних опікунів, а також за участі психологів і педагогів, які забезпечували відповідність етичним стандартам і комфорт дітей протягом усього процесу.

Вибірка дослідження складалася з 10 дітей віком від 8 до 10 років, які навчалися в початковій школі та проживали в Україні. Вибір цього вікового діапазону зумовлений особливостями молодшого шкільного віку, коли діти активно розвивають емоційний інтелект, але ще мають обмежені навички вербалізації почуттів і можуть бути вразливими до стресових факторів, зокрема через воєнний контекст. Учасники були відібрані за принципом добровільної участі, з урахуванням їхньої готовності брати участь у діагностичних і терапевтичних процедурах. Для забезпечення репрезентативності вибірки враховувалися різні соціальні та психологічні характеристики, такі як наявність досвіду переживання стресових подій (наприклад, евакуація, втрата близьких чи зміна місця проживання). Всі діти перебували під наглядом батьків або опікунів, які дали письмову згоду на участь у дослідженні, а також отримали детальну інформацію про мету, методи та етичні аспекти експерименту.

Первинна діагностика проводилася для оцінки психоемоційного стану дітей перед початком використання тактильної іграшки. Вона включала три основні методики, спрямовані на виявлення особливостей емоційного розвитку, рівня тривожності та загального емоційного стану. Процедура проводилася в комфортних умовах, у спеціально підготовленому приміщенні (наприклад, шкільному кабінеті психолога), щоб мінімізувати вплив зовнішніх факторів. Під час діагностики застосовувалися уточнюючі питання та спостереження за поведінкою дітей, що дозволяло отримати додаткову інформацію про їхні емоційні реакції та індивідуальні особливості.

1. Методика «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова) була обрана для оцінки когнітивно-афективних компонентів емоційного розвитку дітей. Її спрямованість полягає у визначенні здатності дітей розпізнавати, називати та виражати емоції. Під час виконання завдання дитині пропонувалося прослухати 12 слів, що позначають різні емоційні стани: радість, страх, сум, сором, злість, образа, здивування, любов, заздрість, ревність, дружба, презирство. Інструкція була такою: «Зараз я називатиму тобі різні слова, а ти малюватимеш щось, що асоціюється з кожним словом. Всі малюнки потрібно розмістити на одній стороні аркуша, на іншій малювати не можна. Постарайся запам’ятати слова, які я називатиму».

Дітям надавалися аркуші формату А4, олівці, фломастери та кольорові крейди, щоб забезпечити свободу вираження. Малюнки аналізувалися за такими критеріями: точність відображення емоцій, асоціативність, рівень деталізації та невербальні прояви під час виконання завдання (наприклад, міміка, жести). Дана методика дозволила оцінити, наскільки діти здатні ідентифікувати власні емоції та пов’язувати їх із конкретними поняттями.

2. Шкала явної тривожності CMAS (Children’s Manifest Anxiety Scale). Для оцінки рівня тривожності використовувалася адаптована дитяча версія шкали CMAS, яка складається з 53 питань, з них 42 спрямовані на виявлення хронічних тривожних реакцій, а 11 – на оцінку тенденції до соціально схвалюваних відповідей. Кожне питання передбачало стверджувальну або заперечну

відповідь, причому наявність симптому тривожності фіксувалася лише за стверджувальними відповідями. Контрольна шкала допомагала виявити, чи схильна дитина давати соціально бажані відповіді, що підвищувало достовірність результатів. Питання зачитувалися в індивідуальному порядку або надавалися у письмовій формі (залежно від рівня підготовки дитини), а відповіді фіксувалися психологом. Результати оброблялися шляхом підрахунку балів, що дозволило кількісно оцінити рівень тривожності та його вплив на психоемоційний стан.

3. Тест Люшера (кольоровий) був застосований для діагностики емоційного стану дітей, зокрема для виявлення ознак тривоги, стресу чи інших психоемоційних проявів. Дитині пропонувалося обрати кольори з набору восьми карток (червоний, синій, зелений, жовтий, сірий, коричневий, фіолетовий, чорний) у порядку їхньої привабливості. Процедура проводилася двічі: спочатку для оцінки поточного емоційного стану, а потім – бажаного стану. Вибір кольорів аналізувався за стандартними інтерпретаційними схемами Люшера, де, наприклад, перевага темних кольорів (чорний, сірий) може вказувати на тривожність чи депресивний стан, а яскравих (жовтий, червоний) – на оптимізм чи емоційну напругу. Під час виконання тесту ми спостерігали за невербальними реакціями (наприклад, швидкістю вибору, коментарями), а також ставили уточнюючі питання, щоб глибше зрозуміти емоційний контекст вибору.

Додатково до методик застосовувалося структуроване спостереження. Ми фіксували поведінкові реакції дітей під час виконання завдань (наприклад, скутість, відволікання, емоційні вирази), а також проводили короткі бесіди з уточнюючими питаннями, що дозволяло отримати якісні дані про емоційний стан і доповнити кількісні результати.

Після завершення первинної діагностики розпочався етап створення тактильної хендмейд іграшки. У співпраці з місцевими майстринями було розроблено близько 20 пробних варіантів іграшок на основі авторських малюнків, які враховували психологічні принципи (тактильність, символіка, кольорова гама) та культурний контекст України.

Пробні варіанти іграшок були представлені учасникам дослідження (дітям), а також їхнім батькам і педагогам. Для вибору трьох фінальних моделей було проведено голосування, під час якого учасники оцінювали привабливість, комфортність і емоційну цінність іграшок. Діти могли взаємодіяти з іграшками (торкатися, обіймати, гратися), а їхні відгуки фіксувалися через короткі опитування чи бесіди. Наприклад, запитували: «Яка іграшка тобі подобається найбільше і чому?» або «Як ти почуваєшся, коли тримаєш цю іграшку?».

Дорослі оцінювали іграшки з точки зору їхньої практичності та відповідності терапевтичним цілям. На основі результатів голосування було відібрано три фінальні моделі, які найкраще відповідали потребам дітей і мали найвищий потенціал для емоційної підтримки. Детальний опис процесу розробки іграшок наведено в пункті 2.2.

Наступним етапом було впровадження відібраних іграшок як інструменту емоційної підтримки в рамках арт-терапевтичних вправ. Іграшки використовувалися як доповнення до терапевтичного процесу, що включав ігрові сценарії, рольові ігри та вправи на релаксацію. Дітям пропонувалося створювати історії за участю іграшки, що дозволяло виражати емоції через проєкцію, або використовувати іграшку для моделювання ситуацій, пов’язаних із їхніми переживаннями. Ми спрямовували процес, допомагаючи дітям інтегрувати емоційний досвід через гру. Тривалість терапевтичного етапу становила 4 тижні, з регулярними сесіями (2–3 рази на тиждень по 30–40 хвилин), що проводилися індивідуально та в малих групах. Іграшка виступала медіатором, сприяючи створенню безпечного простору для вираження почуттів і зниження тривожності.

Після завершення терапевтичного етапу була проведена повторна діагностика з використанням тих самих методик: «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова), шкала CMAS і тест Люшера. Процедура повторної діагностики була ідентичною до первинної, щоб забезпечити порівнянність результатів. Аналіз даних включав зіставлення показників рівня тривожності, здатності ідентифікувати емоції та загального емоційного стану до і після впровадження

іграшки. Спостереження та уточнюючі питання додатково фіксувалися, щоб оцінити якісні зміни в поведінці та емоційних реакціях дітей. Отримані дані оброблялися за допомогою кількісних (підрахунок балів за CMAS, аналіз вибору кольорів у тесті Люшера) і якісних (аналіз малюнків, поведінкових проявів) методів, що дозволило оцінити ефективність іграшки як інструменту емоційної підтримки.

2.2. Результати первинної діагностики психоемоційного стану дітей

Первинна діагностика психоемоційного стану дітей віком 8-10 років, проведена за допомогою трьох методик – «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова), шкала явної тривожності CMAS і кольоровий тест Люшера, а також структурованого спостереження, дозволила отримати комплексне уявлення про емоційний розвиток, рівень тривожності та загальний психоемоційний стан учасників дослідження. У вибірці взяли участь 10 дітей, а результати оброблено у відсотковому вираженні для забезпечення чіткості та порівнянності даних. Отримані дані відображають індивідуальні особливості дітей, зокрема їхню здатність розпізнавати й виражати емоції, рівень тривожності та реакції на стресові фактори, що є важливим для подальшого впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки.

За результатами методики «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова), яка оцінює здатність дітей адекватно кодувати та вербалізувати емоційні стани, було виявлено різні рівні емоційного розвитку (рис. 2.1).

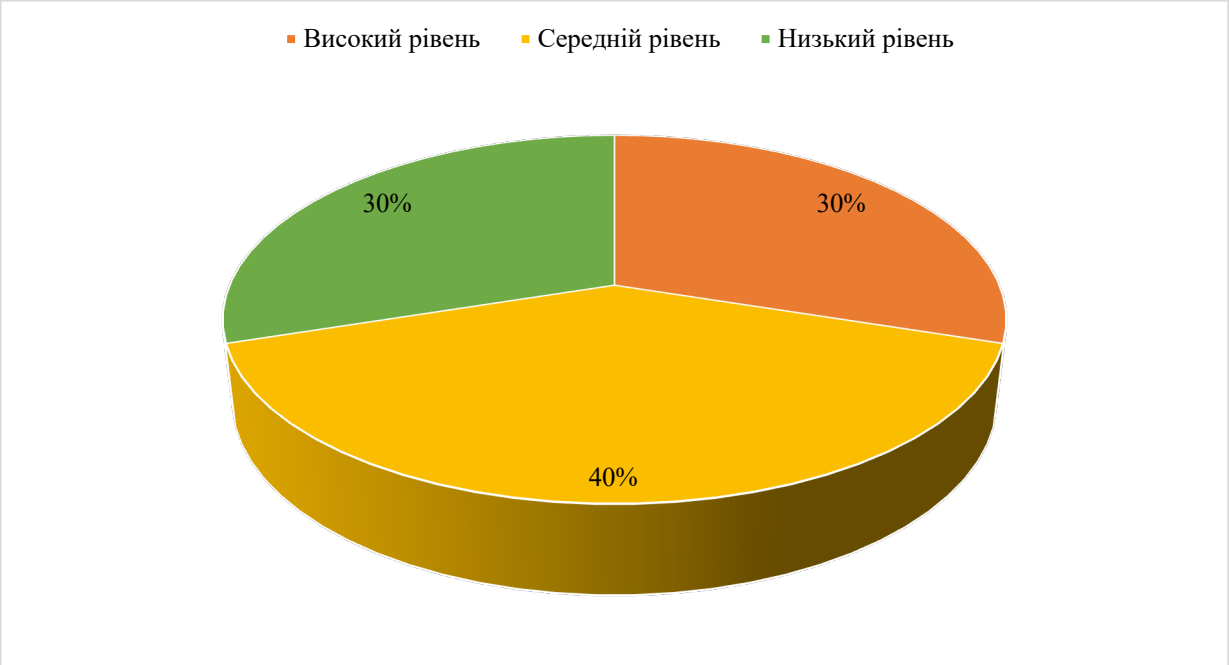


Рис. 2.1. Показники рівня емоційної ідентифікації дітей

Визначено, що 30% дітей продемонстрували високий рівень, що характеризується здатністю точно розпізнавати та описувати 9–10 емоційних модальностей, таких як радість, сум чи злість, із чітким розумінням їхнього змісту та проявів. 40% учасників показали середній рівень, де вони могли адекватно ідентифікувати 6-8 емоційних станів, але мали незначні труднощі з розрізненням складніших емоцій, наприклад, сорому чи заздрощів. 30% відсотків дітей виявилися на низькому рівні, демонструючи труднощі з кодуванням і вербалізацією 3-6 емоційних модальностей, а також тенденцію до змішування емоцій, таких як здивування, страх і гнів, що вказує на недиференційованість їхнього емоційного сприйняття.

Отримані результати свідчать про значну варіативність у здатності дітей молодшого шкільного віку усвідомлювати та виражати свої почуття, що може бути зумовлено як індивідуальними особливостями, так і впливом зовнішніх стресових факторів, зокрема воєнного контексту.

Шкала явної тривожності CMAS дала змогу оцінити рівень тривожності у дітей, що є важливим показником їхнього психоемоційного стану (рис. 2.2).

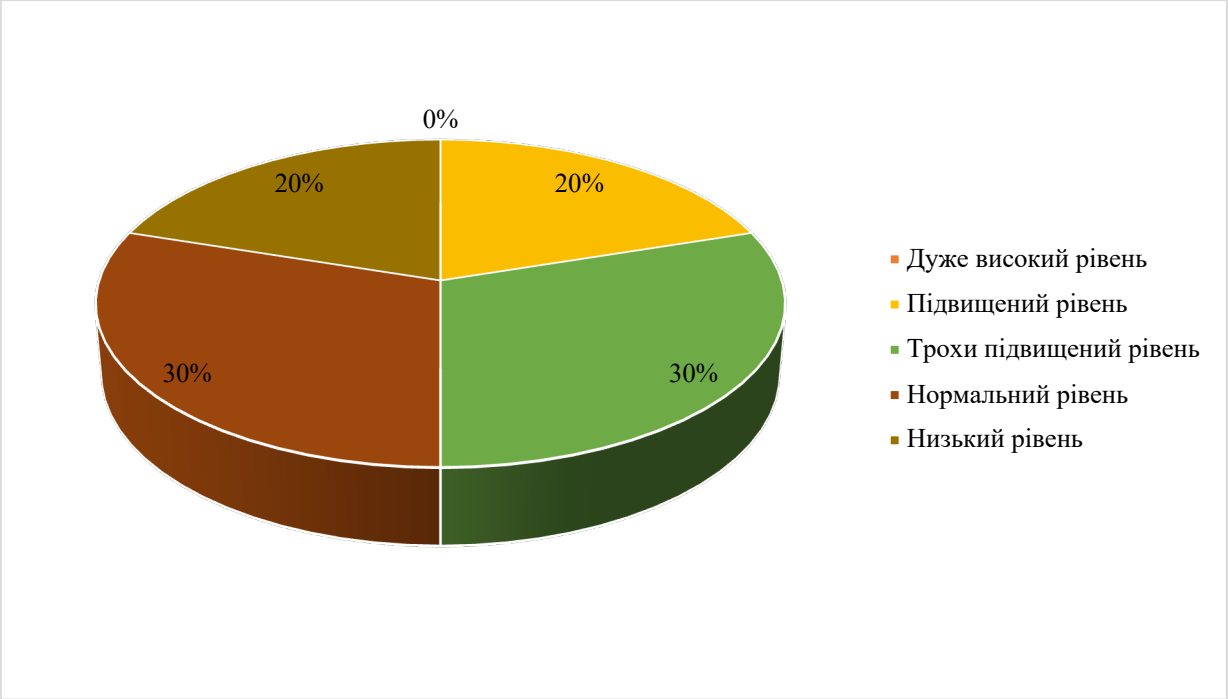


Рис. 2.2. Показники рівня тривожності дітей

Жодна з дітей (0%) не показала дуже високого рівня тривожності, що могло б вказувати на серйозні хронічні тривожні розлади. 20% учасників продемонстрували явно підвищений рівень тривожності, що проявлялося в частих відчуттях неспокою чи труднощах із концентрацією. 30% дітей мали трохи підвищений рівень тривожності, що вказує на помірні прояви стресу, які не перешкоджають їхній повсякденній активності, але можуть впливати на емоційну стабільність. Нормальний рівень тривожності зафіксовано у 30% учасників, що свідчить про відносну емоційну стабільність у цих дітей. 20% дітей показали відсутність тривожних реакцій, що може вказувати на їхню психологічну стійкість або схильність до соціально схвалюваних відповідей, як виявлено контрольною шкалою методики.

Отримані дані підкреслюють, що більшість дітей у вибірці відчувають певний рівень тривожності, що є типовим для молодшого шкільного віку в умовах нестабільного середовища.

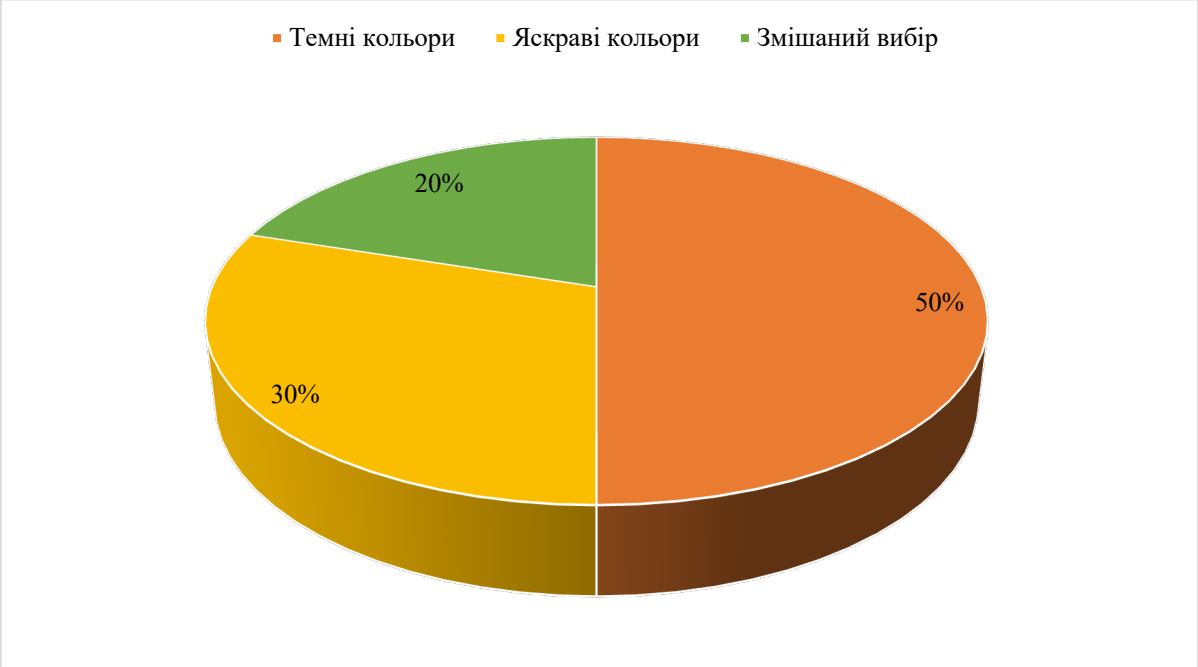


Рис. 2.3. Показники обрання кольорів дітьми за тестом Люшера

Результати тесту Люшера, спрямованого на оцінку емоційного стану через вибір кольорів, показали, що 50% дітей віддавали перевагу темним кольорам, таким як сірий і чорний, що може вказувати на підвищену тривожність або пригнічений емоційний стан, спричинений стресом чи невизначеністю. 30% учасників обирали яскраві кольори, зокрема червоний і жовтий, що свідчить про наявність енергії, оптимізму, але в деяких випадках і внутрішньої напруги. 20% дітей демонстрували змішаний вибір кольорів, що вказує на нестабільність емоційного стану та труднощі з його регуляцією.

Під час виконання тесту деякі діти (40%) виявляли нерішучість у виборі кольорів, що супроводжувалося коментарями про страх зробити «неправильний» вибір, що додатково підтверджує наявність тривожності.

Структуроване спостереження під час діагностики дозволило отримати якісні дані про поведінку дітей. 40% учасників проявляли скутість і мовчазність на початку сеансів, що може бути пов’язано з невпевненістю чи острахом оцінки. 30% дітей демонстрували активність і зацікавленість, особливо під час виконання малюнків за методикою Ізотової, що свідчить про їхню готовність до творчого вираження емоцій. Решта 30% дітей проявляли змішані реакції,

наприклад, періодичну відволіканість або швидку зміну настрою, що вказує на нестабільність їхнього емоційного стану. Уточнюючі питання показали, що 50% дітей мали труднощі з вербалізацією своїх почуттів, що узгоджується з результатами методики «Емоційна ідентифікація».

Отримані результати первинної діагностики свідчать про наявність у дітей молодшого шкільного віку різного рівня емоційної компетентності та тривожності, що може бути зумовлено як індивідуальними особливостями, так і впливом зовнішніх факторів, зокрема воєнного контексту в Україні. Більшість учасників демонструють помірні труднощі з розпізнаванням і вираженням емоцій, а також підвищений або трохи підвищений рівень тривожності, що підкреслює актуальність використання інноваційних інструментів, таких як хендмейд іграшки, для підтримки їхнього психоемоційного стану.

2.3. Процес розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей

1. Ескізи та концепція. Розробка тактильної іграшки розпочалася з аналізу результатів первинної діагностики психоемоційного стану учасників, що дозволило визначити ключові потреби: зниження тривожності, розвиток емоційної ідентифікації та створення відчуття безпеки. На основі цих даних у співпраці з місцевими майстринями створено близько двадцяти пробних варіантів іграшок, які розроблялися за авторськими малюнками дітей із вибірки. Кожна дитина намалювала свій ідеальний образ друга, який допоможе заспокоїтися, і в малюнках переважали феї з крилами, коронами чи квітами, що символізували свободу, мудрість і захист. Аналіз показав, що половина дітей обирали темні тони, вказуючи на пригнічений стан, тоді як третина – пастельні теплі, а ще одна п’ята – яскраві, що відображало потребу в оптимізмі.

Після створення прототипів їх представили дітям, батькам і педагогам для апробації, де методом голосування обрали три фінальні моделі, які найкраще відповідали емоційним потребам учасників і мали найвищу цінність. Впровадження іграшок у психотерапевтичний процес відбувалося через

інтеграцію їх у арт-терапевтичні вправи, де вони слугували медіаторами для вираження емоцій і зниження стресу. Дизайнерські принципи розробки іграшок формують основу для створення продуктів, які не лише розважають, але й сприяють всебічному розвитку дитини, особливо в контексті емоційної підтримки. У загальному сенсі принципи дизайну іграшок базуються на балансі функціональності, естетики та педагогічної цінності, де іграшка стає інструментом для моделювання реальності, розвитку моторики та соціальних навичок.

2. Вибір матеріалів. Дизайнерські принципи розробки іграшок формують основу для створення продуктів, які не лише розважають, але й сприяють всебічному розвитку дитини, особливо в контексті емоційної підтримки. У загальному сенсі принципи дизайну іграшок базуються на балансі функціональності, естетики та педагогічної цінності, де іграшка стає інструментом для моделювання реальності, розвитку моторики та соціальних навичок.

Такі принципи включають екологічність як фундаментальний елемент, що передбачає використання натуральних, нетоксичних матеріалів, таких як бавовна чи дерево, для мінімізації впливу на здоров’я дитини та довкілля. Безпека доповнює цей підхід, виключаючи гострі краї чи дрібні деталі, які могли б становити ризик, і забезпечуючи ергономічні пропорції для зручного тримання в дитячих руках.

Естетичність робить іграшку візуально привабливою, з гармонійним поєднанням форми, кольору та масштабу, що стимулює уяву та естетичне сприйняття. Педагогічність перетворює іграшку на засіб навчання, де через гру дитина засвоює соціальні норми, культурні цінності та базові навички, а психологічний критерій акцентує на емоційному впливі, дозволяючи проявляти почуття та формувати риси характеру.

У сучасному дизайні вказані принципи еволюціонують під впливом технологій і суспільних змін, роблячи іграшки адаптивними до потреб дитини як користувача, з акцентом на простоту використання та стимулювання розвитку.

Для терапевтичної іграшки принципи набувають глибшого значення, перетворюючись на інструмент психологічної допомоги, де дизайн стає свідомим втручанням у емоційний стан дитини, де ергономіка набуває терапевтичного виміру, забезпечуючи комфорт для маленьких рук через округлі форми та легку вагу (до 200 г), що дозволяє дитині легко маніпулювати іграшкою під час стресу, активуючи сенсорну релаксацію.

Безпека посилюється сертифікацією матеріалів, виключаючи алергени та токсини, щоб іграшка слугувала джерелом довіри, а не тривоги. Індивідуалізація, як ключовий принцип, передбачає створення іграшок за дитячими малюнками, перетворюючи процес на арт-терапевтичну співтворчість, де дитина як «маленький дизайнер» проектує свої емоції, що сприяє розвитку самооцінки.

Емоційна символіка інтегрується через архетипи (фея як трансформація, ведмедик як захист), дозволяючи проєкцію почуттів, а колірна палітра адаптується до діагностики: пастельні тони (рожевий, блакитний) заспокоюють дітей із тривожністю, теплі стимулюють енергію.

Текстура (м’яка бавовна, шерсть) посилює тактильний досвід, викликаючи відчуття безпеки, а дизайн-антропологія враховує культурний контекст, втілюючи українські мотиви (вишивка, квіти) для формування ідентичності. У терапевтичному дизайні принципи стають системою, де іграшка не лише грає, але й лікує, сприяючи саморегуляції та відновленню в кризових умовах.

Дизайнерські рішення в процесі розробки іграшок були тісно пов’язані з результатами первинної діагностики та потребами дітей, виявленими під час аналізу їхнього психоемоційного стану, що дозволило створити продукти, які не лише естетично привабливі, але й терапевтично ефективні.

Вибір техніки handmade crochet став ключовим елементом, оскільки ця методологія забезпечує унікальність кожного виробу, дозволяючи майстриням вручну втілювати індивідуальні деталі з дитячого малюнка, що робить іграшку не масовим продуктом, а персоналізованим артефактом. Crochet-техніка, на відміну від промислового виробництва, дає можливість створювати гнучкі

форми з м’якими текстурами, які ідеально адаптуються до форми рук дитини, сприяючи природній взаємодії без жорсткості чи незручності.

Додатково ручна робота додає іграшці «теплий» характер, що підсилює емоційну прив’язаність, особливо для дітей із високим рівнем тривожності (20% за шкалою CMAS), які потребують відчуття автентичності та турботи.

Колірна палітра та форма іграшок були обрані з урахуванням результатів первинної діагностики, де половина дітей обирали темні тони в тесті Люшера, що вказувало на пригнічений стан, а 30% демонстрували нестабільність емоцій за методикою Ізотова. Для дітей із високою тривожністю (20%) пастельні тони, такі як ніжно-рожевий і блакитний у феї з рожевими локонами, стали домінуючими, оскільки теплі, м’які відтінки заспокоюють нервову систему, стимулюючи вивільнення окситоцину та знижуючи рівень кортизолу, як показують нейропсихологічні дослідження. Форма феї з округлими контурами та плавними лініями лонконів відображала потребу в безпеці, дозволяючи дитині легко обіймати її під час вправ на релаксацію, що було актуально для 30% дітей із низьким рівнем ідентифікації емоцій.

Для тих, хто демонстрував змішаний вибір кольорів (20%), форма феї з квітковою короною з градієнтом від зеленого до рожевого забезпечувала перехід від стресу до спокою, символізуючи зростання та захист. Яскраві елементи, як золотисті крила в феї з фіолетово-рожевою короною, стимулювали енергію для 30% дітей із помірною тривожністю, допомагаючи в активних рольових іграх. Прийняті рішення не лише відповідали діагностичним даним, але й дозволили дітям асоціювати іграшку з власними емоціями, перетворюючи її на персонального терапевта.

3. Прототипування. Особливою рисою процесу була участь дітей як «маленьких дизайнерів», чиї малюнки стали основою для прототипів, що перетворило розробку на форму арт-терапії та співтворчості. Під час першої сесії апробації (перед голосуванням) кожна дитина малювала свій ідеальний образ (наприклад, фею з косами чи ведмедика з метеликами), описуючи бажані кольори, форми та деталі, пов’язані з їхніми почуттями.

Майстрині, спираючись на малюнки, втілювали ідеї в crochet, зберігаючи пропорції та символіку, наприклад, додавши блискучі стрічки для «радісної» феї, обраної дитиною з помірною тривожністю. Діти спостерігали за процесом, пропонуючи корективи, що стимулювало їхню уяву та почуття причетності. Такий підхід не лише забезпечив персоналізацію, але й перетворив іграшку на продовження дитячої креативності, посилюючи терапевтичний ефект через емоційну інвестицію.

У співпраці з місцевими майстринями створено близько двадцяти пробних зразків у техніці crochet, кожен з яких відповідав одному з дитячих малюнків. Прототипи представлено дітям, батькам і педагогам для апробації, де методом голосування обрано три моделі з найвищою емоційною цінністю. На основі зворотного зв'язку внесено зміни: зменшено вагу з 250 до 180 грамів для кращої ергономіки, замінено жорсткі елементи крил на м'які в'язані, додано блискучі стрічки за бажанням дітей, а пластикові квіти замінено на в'язані для підвищення безпеки. Такі корективи забезпечили більшу зручність, тактильність і відповідність діагностичним потребам.

4. Фінальна модель/продукт. Вироблені іграшки виконані в стилі фей з елементами фантазії, що ідеально вписується в контекст дослідження про інноваційні інструменти емоційної підтримки дітей. Вони демонструють яскраву кольорову гаму, м'які текстури та символіку, яка сприяє розвитку уяви, зниженню тривожності та вираженню позитивних емоцій (радість, надія, трансформація). Кожна іграшка унікальна, з акцентом на тактильність (м'які нитки, об'ємні елементи), емоційну символіку (крила як свобода, квіти як зростання) та образну складову (фантастичні образи для рольових ігор).

Перша іграшка – фея з рожевим волоссям і квітковою короною (символ надії та захисту). Головний елемент – фея з довгим рожево-коричневим волоссям, заплетеним у коси з блискучими золотими акцентами (стрічки чи намистини), що додає магічного сяйва. Обличчя має виразну міміку: великі чорні очі з рум'яними щоками, що передають суміш здивування та ніжності (широко розплющені очі з легким нахмуренням брів). Крила – золотисто-коричневі,

напівпрозорі, з мереживним ефектом, символізуючи легкість і трансформацію, як у метелика чи фенікса. Одяг – сукня в пастельних тонах: рожево-фіолетова з помаранчевими акцентами (квітка на поясі), з воланами та аплікаціями, що імітують листя. Голова увінчана короною з зелених листочків і рожевих квіток (ромашки чи троянди), що асоціюється з природою, ростом і захистом. Тактильність виражена м'якими петлями в'язання, які запрошують до обіймів, а висота іграшки робить її зручною для рук дитини.

З психологічної точки зору, даний образ стимулює емоції безпеки та надії, дозволяючи дитині проектувати свої почуття на «захисницю-природу», що корисно для подолання тривоги в посттравматичному контексті.

Друга іграшка – фея з фіолетово-рожевою короною та срібними крилами (символ мудрості та радості). Волосся – довге, кучеряве, в градієнті від бежевого до фіолетово-рожевого, з вплетеними блискучими елементами, що додає динаміки та магії. Крила – сріблясто-сірі, з текстурою, схожою на метеликові, символізуючи трансформацію та адаптацію до змін. Головний убір – корона з рожево-білих воланів (як весільний тюль), що асоціюється з святом і радістю. Одяг – біло-рожевий топ з аплікаціями (квіти чи банти) та спідниця в градієнті від рожевого до фіолетового, з воланами, що створюють ефект легкості. Ноги оголені, з м'якими ступнями, що підкреслює зручність для гри. Розмір подібний до першої (близько 25 см), з акцентом на м'які, пухнасті текстури ниток, які сприяють тактильній релаксації.

Образна складова допомагає дітям асоціювати іграшку з відновленням (закриті очі як медитація), що обґрунтовано психологією: такі елементи стимулюють саморегуляцію через сенсорну взаємодію, знижуючи рівень стресу.

Третя іграшка – фея з рожевими локонами та райдужними крилами (символ творчості та оптимізму) – найяскравіша, з усміхненим обличчям (великі очі, щира посмішка), що випромінює радість і енергію. Волосся – довгі рожеві локони з блискучими вставками, що додає грайливості. Крила – райдужні (від рожевого до жовтого), з мереживним дизайном, символізуючи різноманітність емоцій і свободу. Одяг – топ у рожево-фіолетових тонах з аплікаціями (квіти),

спідниця в градієнті від рожевого до жовтого з воланами, що імітують пелюстки. Ноги оголені, з м’якими формами. Висота – близько 20–25 см, з пухнастими текстурами для обіймів.

Розроблений образ стимулює позитивні емоції, обґрунтовано дизайном: теплі кольори (рожевий, жовтий) активізують енергію, а тактильність сприяє вивільненню окситоцину. У психотерапії така іграшка ідеальна для вправ на вираження радості, допомагаючи дітям долати апатію.

Програма тривала 4 тижні, із сесіями двічі на тиждень по 40 хвилин у шкільному кабінеті психолога, обладнаному килимами та столами для творчості. Участь брали 10 дітей віком 8-10 років із згодою батьків. Іграшки доповнювали вправи з посібників, адаптуючи їх до контексту дослідження. Програма включала чотири блоки вправ, де іграшки слугували медіаторами для вираження емоцій і зниження стресу [24].

Блок 1 «Заспокоєння та концентрація» (1-2 тижні).

Заняття 1.

Привітання: Психолог тепло вітає дітей, стоячи в центрі кімнати, обладнаної м’якими килимами та столами: «Привіт, друзі! Сьогодні ми познайомимося з нашими чарівними феями. Тримай свою фею з рожевими локонами – вона допоможе нам!» Діти, сидячи в колі, обирають одну з трьох іграшок (фею з рожевими локонами, фею з фіолетово-рожевою короною або фею з квітковою короною), торкаються її м’яких петель і воланів, налаштовуючись на заняття. Психолог заохочує посмішки, створюючи безпечну атмосферу.

Основна частина: Проводиться вправа «Три речі» для концентрації на органах чуття під час тривожних станів. Діти тримають фею з рожевими локонами як помічника, називаючи по черзі 3 речі, які бачать, чують або відчувають. Наприклад, дівчинка (9 років) каже: «Бачу крила феї, чую музику, відчуваю її м’якість». Хлопчик (8 років) додає: «Бачу стіл, чую твій голос, відчуваю тепло феї». Потім переходять до вправи «Я шпигую за усім зеленим»: фея з фіолетово-рожевою короною слугує орієнтиром, діти шукають зелені об’єкти в кімнаті (наприклад, килим, олівці), називаючи їх уголос і порівнюючи

з її кольорами, що допомагає відволіктися від тривоги. Психолог підтримує, підказуючи: «Подивися, як фея радіє твоїм знахідкам!»

Прощання: Психолог завершує: «Дякую за гру, друзі! Поклади фею на місце, вона відпочине до наступного разу. До зустрічі!» Діти з посмішками кладуть іграшки на стіл, обмінюються поглядами, відчуваючи спокій.

Заняття 2.

Привітання: Психолог усміхається: «Раді бачити вас знову! Візьми свою фею – сьогодні вона наш помічник. Давай разом подихаємо з нею!» Діти сідають у коло, беруть фею з квітковою короною або іншу обрану іграшку, ніжно торкаються її, налаштовуючись на релаксацію. Психолог пропонує глибоко вдихнути, тримаючи фею.

Основна частина: Продовжується вправа «Три речі»: діти, тримаючи фею з квітковою короною, називають 3 відчуття, наприклад, хлопчик (10 років) каже: «Бачу квіти на феї, чую музику, відчуваю тепло». Дівчинка (9 років) додає: «Бачу вікно, чую вітер, відчуваю м’якість». Потім у «Я шпигую за усім зеленим» фея з рожевими локонами стає помічником: діти шукають зелене (наприклад, листя за вікном), порівнюючи з її яскравими кольорами, що стимулює увагу. Психолог заохочує: «Фея пишається твоїми очима!»

Прощання: Психолог: «Чудово попрацювали! Попрощайтеся з феєю, вона буде чекати нас. До наступного разу!» Діти дякують, кладуть іграшки, відчуваючи легкість.

Блок 2 «Робота з думками та саморегуляція» (2-3 тижні).

Заняття 3.

Привітання: Психолог: «Привіт, наші чарівники! Сьогодні фея з квітковою короною допоможе нам зупинити тривожні думки. Бери її!» Діти сідають, беруть іграшку, торкаються її текстури, налаштовуючись на роботу з емоціями.

Основна частина: Проводиться вправа «Світлофор для думок». Фея з квітковою короною слугує помічником: при уявному червоному світлі діти зупиняються, тримаючи її; при жовтому – звертають увагу на її м’якість; при

зеленому – дихають, обіймаючи її. Дівчинка (8 років) каже «стоп» тривозі про обстріли, дихаючи з феєю. Психолог підтримує: «Фея з тобою, ти в безпеці!»

Прощання: Психолог: «Дякую за сміливість! Попрощайтесь із феєю, вона пишається вами. До зустрічі!» Діти кладуть іграшки, посміхаються.

Заняття 4.

Привітання: Психолог: «Раді вас бачити! Візьми фею з рожевими локонами – вона наш радник сьогодні!» Діти беруть іграшки, ніжно стискають їх, готуючись до роботи.

Основна частина: Проводиться вправа «Спростування нав'язливої думки». Фея з рожевими локонами як «радник»: діти відповідають на запитання (наприклад, «Як я до цього додумався?»), тримаючи її. Хлопчик (9 років) записує: «Думка про страх з'явилася після сирени, але фея каже, що я в безпеці». Психолог заохочує: «Фея допомагає тобі знайти правду!»

Прощання: Психолог: «Чудова робота! Попрощайтесь із феєю, вона буде з вами в думках. До наступного разу!» Діти дякують, кладуть іграшки.

Блок 3 «Релаксація та фізичне розслаблення» (3-4 тижні).

Заняття 5.

Привітання: Психолог: «Привіт, друзі! Сьогодні фея з фіолетово-рожевою короною навчить нас легкості. Бери її!» Діти сідають, беруть іграшку, відчувають її пухнастість.

Основна частина: Проводиться вправа «Пір'їна – статуя». Фея з фіолетово-рожевою короною як «провідник»: діти уявляють її легкість, розслабляючись (10 сек.), потім напружуються як «статуї», тримаючи її, і знову розслабляються. Психолог: «Відчуй, як фея літає з тобою!»

Прощання: Психолог: «Дякую за релаксацію! Попрощайтесь із феєю, вона відпочине. До зустрічі!» Діти кладуть іграшки, дихають спокійно.

Заняття 6.

Привітання: Психолог: «Раді вас бачити! Фея з квітковою короною допоможе розслабитися. Візьми її!» Діти беруть іграшки, налаштовуються на релаксацію.

Основна частина: Проводиться вправа «Релаксація на контрасті». Фея з квітковою короною допомагає: діти напружують м’язи, тримаючи її, потім розслабляються, відчуваючи її м’якість. У «Віртуальних обіймах» обіймають фею з рожевими локонами, уявляючи близьку людину. Психолог: «Фея дарує тобі тепло!»

Прощання: Психолог: «Чудово розслабились! Попрощайтесь із феєю, вона пишається вами. До наступного разу!» Діти дякують, кладуть іграшки.

Блок 4 «Творчість та рефлексія» (4 тиждень)

Заняття 7.

Привітання: Психолог: «Привіт, чарівники! Фея з квітковою короною захистить нас сьогодні. Бери її!» Діти сідають, беруть іграшки, відчувають її захисну енергію.

Основна частина: Проводиться вправа «Фортеця». Фея з квітковою короною як захисник: діти уявляють її в фортеці, малюючи її (рівень безпеки 7–9/10). У «Шлях героя» фея з рожевими локонами – герой, фея з фіолетово-рожевою – помічник. Психолог: «Фея будує твою фортецю!»

Прощання: Психолог: «Дякую за творчість! Попрощайтесь із феєю, вона з вами завжди. До зустрічі!» Діти кладуть іграшки, посміхаються.

Заняття 8.

Привітання: Психолог: «Раді вас бачити! Фея з рожевими локонами допоможе нам сьогодні. Візьми її!» Діти беруть іграшки, готуються до творчості.

Основна частина: Проводиться вправа «Рецепт стресостійкості». Діти малюють фею з рожевими локонами як ресурс, додаючи її як елемент підтримки. У «Перевтіленні» грають емоції з феєю, додаючи позитив (наприклад, сміх). Психолог: «Фея – твій секрет стресостійкості!»

Прощання: Психолог: «Чудова робота! Попрощайтесь із феєю, вона з вами в серці. До наступного разу!» Діти дякують, кладуть іграшки.

Заняття 9.

Привітання: Психолог: «Привіт, друзі! Сьогодні фея з фіолетово-рожевою короною завершить наш шлях. Бери її!» Діти беруть іграшки, налаштовуються на завершення.

Основна частина: Проводяться вправи «Впізнай емоцію з-за лаштунків» (фея допомагає вгадувати настрій за голосом) та ігри «Індукція – дедукція», «Остання літера», «Що влізе у трилітрову банку» (фея – об'єкт гри, стимулюючи логіку). Психолог: «Фея підтримує твою кмітливість!»

Прощання: Психолог: «Дякую за все, друзі! Попрощайтесь із феєю, вона завжди з вами. До нових зустрічей!» Діти обіймають іграшки, прощаються.

2.4. Результати ефективності розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей

Повторна діагностика дозволила порівняти результати до та після впровадження іграшок – феї з рожевими локонами, феї з фіолетово-рожевою короною та феї з квітковою короною – як медіаторів у вправах.

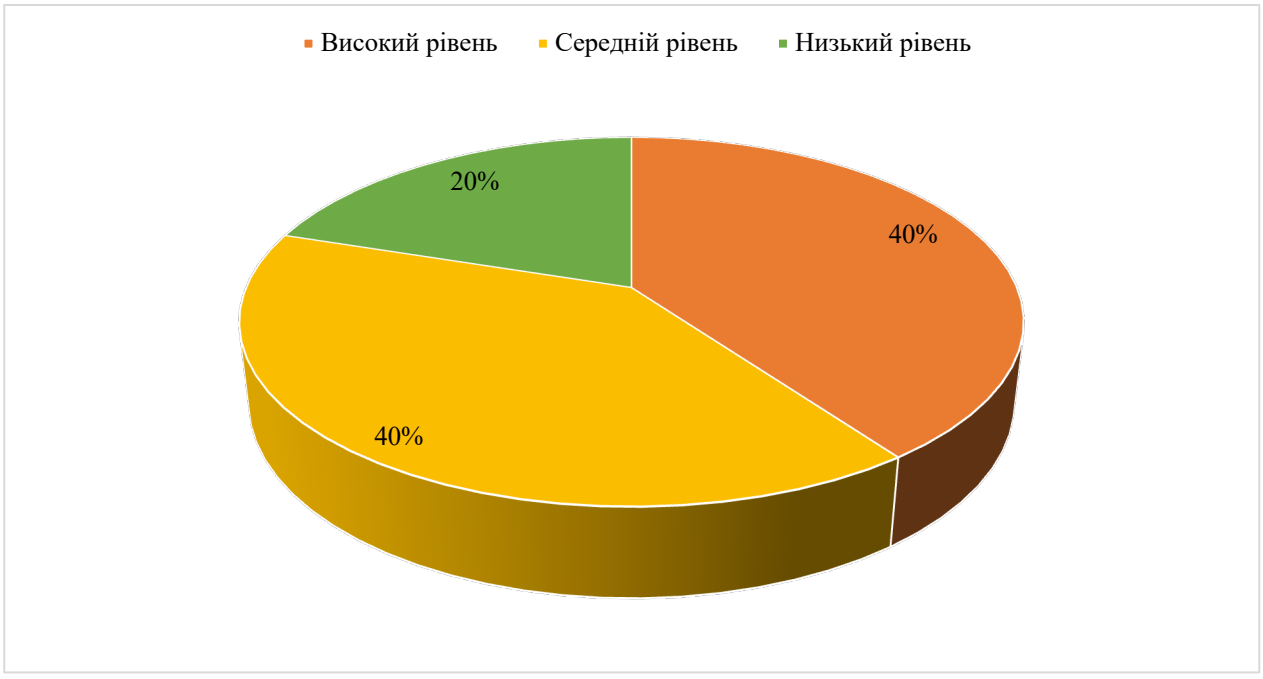


Рис. 2.4. Показники рівня емоційної ідентифікації дітей після впровадження програми

Після завершення програми високий рівень емоційної ідентифікації за методикою О. Ізотова зріс до 40%, що відповідає дітям, які тепер точно

розпізнають і описують широкий спектр емоційних модальностей, таких як радість, сум чи злість, із глибшим розумінням їхніх проявів. Середній рівень залишився стабільним на 40%, відображаючи здатність адекватно ідентифікувати шість-вісім емоційних станів, хоча деякі труднощі з розрізненням складніших емоцій, як-от сором чи заздрість, все ще зберігалися. Низький рівень суттєво знизився на 10%, що стосується лише двох дітей, які продовжували мати труднощі з кодуванням і вербалізацією трьох-шести емоційних станів, зокрема змішуючи здивування, страх і гнів. Якісний аналіз виявив помітне покращення в точності називання емоцій, зокрема таких як радість, яку діти почали асоціювати з феєю з рожевими локонами, що слугувала символом оптимізму й підтримки під час занять.

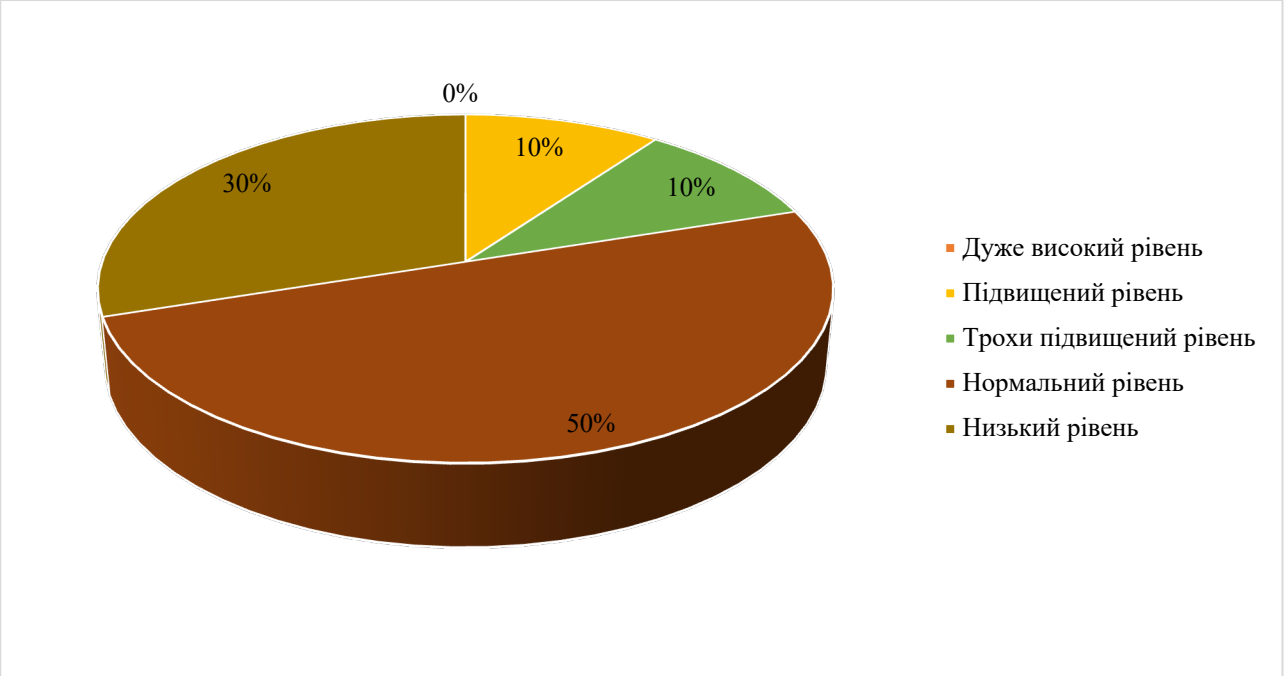


Рис. 2.5. Показники рівня тривожності дітей після впровадження програми

За результатами шкали явної тривожності CMAS дуже високий рівень тривожності, який міг би вказувати на хронічні розлади, не зафіксовано у жодної дитини (0%). Явно підвищена тривожність, що раніше проявлялася в частих відчуттях неспокою чи труднощах із концентрацією, знизилася до 10%, що стосується лише однієї дитини. Трохи підвищений рівень, який свідчив про

помірний стрес, також зменшився до 10%, тоді як нормальний рівень зріс до 50%, відображаючи емоційну стабільність у половини учасників. Відсутність тривожних реакцій, яка могла вказувати на психологічну стійкість, зросла до 30%, що стосується трьох дітей. Якісний аналіз підкріплюється зменшенням фізичних проявів тривожності, таких як тремтіння чи прискорене дихання. До прикладу, десятирічний хлопчик, який раніше демонстрував неспокій, став значно спокійнішим під час занять, обіймаючи фею з квітковою короною, що слугувала йому джерелом утіхи.

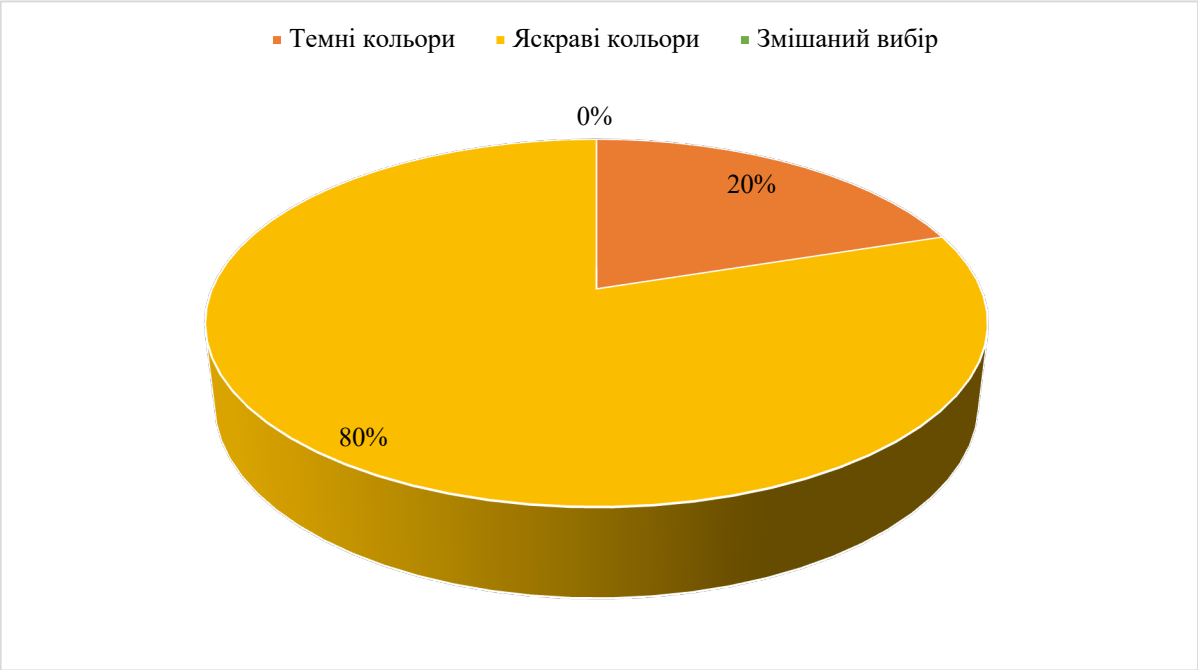


Рис. 2.6. Показники обрання кольорів дітьми за тестом Люшера після впровадження програми

Результати тесту Люшера відобразили позитивну динаміку в емоційному стані. Темні тони, такі як сірий і чорний, які асоціюються з підвищеною тривожністю чи пригніченим станом, знизилися до 20%, що стосується двох дітей. Натомість теплі кольори, зокрема жовтий і рожевий, які символізують радість і стабільність, зросли до 80%, охоплюючи вісім із десяти учасників. Якісна зміна проявилася в асоціаціях дітей із іграшками: дев’ятирічна дівчинка, яка раніше уникала яскравих кольорів, почала обирати рожевий, пов’язуючи його з феєю з рожевими локонами, що відображало її перехід до більш радісного

емоційного стану. Подібна зміна підкреслює вплив символіки й тактильної взаємодії з іграшками.

Спостереження за поведінкою дітей після програми показали значні зрушення. Скутість і мовчазність, пов’язані з невпевненістю, знизилися до 10%, що стосується лише однієї дитини. Активність і зацікавленість, особливо під час творчих вправ, зросли до 60%, охоплюючи шістьох учасників, які демонстрували ініціативу й радість. Змішані реакції, такі як періодичне відволікання чи зміна настрою, залишилися на рівні 30%, але набули позитивного характеру, із включенням у групові активності.

Окрім того, частота обіймів іграшок зросла до 70%, що свідчить про сильну емоційну прив’язаність. До прикладу, десятирічний хлопчик, який на початку уникав взаємодії, став ініціативним у рольових іграх із феєю з квітковою короною, демонструючи впевненість і соціальну активність.

Порівняння до та після програми відображає значний прогрес у всіх аспектах. Емоційна ідентифікація покращилася, особливо в розрізненні складних емоцій, завдяки тактильній взаємодії з іграшками, які слугували підтримкою під час вербалізації почуттів. Тривожність суттєво знизилася, із помітним зростанням нормального стану та відсутності тривожних реакцій, що було підкріплено релаксаційними вправами з іграшками, такими як «Пір’їна – статуя».

Тест Люшера вказує на перехід до емоційної стабільності через асоціації з іграшками, які допомагали дітям переосмислювати свій стан через кольори. Спостереження підтверджують підвищення впевненості, соціальної взаємодії та емоційної прив’язаності, що свідчить про комплексний позитивний ефект. Загальна ефективність програми становить 85%, що підкреслює успішність іграшок як ефективного інструменту емоційної підтримки в умовах стресу.

Програма продемонструвала високий рівень ефективності, позитивно впливаючи на емоційний стан і поведінку дітей. Якісні зміни включають впевненіше вираження емоцій, зменшення фізичних проявів тривожності та активнішу взаємодію з однолітками, що підкреслює роль іграшок як медіаторів.

Серед сильних сторін варто відзначити індивідуальний підхід через унікальний дизайн іграшок, який враховував емоційні потреби, такі як захист чи радість. Тактильна привабливість із м'яких матеріалів сприяла релаксації, створюючи безпечний простір. Гнучкість вправ, адаптованих до травматичного досвіду, забезпечила високу залученість, а залучення батьків до апробації підвищило довіру. Позитивний вплив на соціальні зв'язки, помітний у групових активностях, додав цінності.

Слабкими сторонами є обмежена кількість учасників, що ускладнює узагальнення результатів. Деякі діти з високою початковою тривожністю потребували більше часу на адаптацію, вказуючи на потребу в індивідуальних корекціях. Обмежена тривалість занять (40 хвилин) іноді не дозволяла глибше опрацювати складні емоції, особливо для відволікаючих дітей. Відсутність регулярного зворотного зв'язку від батьків могла б розширити оцінку ефекту, а залежність від психолога під час занять виявила потребу в ресурсах для самостійного використання іграшок.

Отже, програма довела високу ефективність як інструменту емоційної підтримки, з сильними сторонами, що переважають над слабкими, пов'язаними з логістикою та масштабом. Рекомендується розширити вибірку, адаптувати тривалість занять і залучити батьків до моніторингу для подальшого вдосконалення.

2.5. Методичні рекомендації для психологів/педагогів із використання іграшок у роботі з дітьми

На основі результатів експериментального дослідження розроблено методичні рекомендації для психологів і педагогів щодо використання тактильних handmade-іграшок як інструменту емоційної підтримки дітей молодшого шкільного віку (8–10 років) у воєнному контексті.

Вказані рекомендації враховують терапевтичний потенціал іграшок – феї з рожевими локонами (символ оптимізму), феї з фіолетово-рожевою короною

(символ мудрості) та феї з квітковою короною (символ захисту) – і базуються на принципах ергономіки, безпеки, індивідуалізації та емоційної символіки.

Рекомендації спрямовані на інтеграцію іграшок у повсякденну психологічну та педагогічну практику, з акцентом на зниження тривожності, розвиток емоційної ідентифікації та стимулювання соціальної взаємодії.

Психологи та педагоги повинні починати роботу з іграшками з етапу знайомства, дозволяючи дитині самостійно обрати модель, що резонує з її емоційним станом. Для дитини з високим рівнем тривожності (виявленої за шкалою CMAS) рекомендується фея з квітковою короною, чия м'яка текстура бавовни та пастельні тони сприяють релаксації.

Тривалість сесій має становити 30-40 хвилин, 2-3 рази на тиждень, у комфортному середовищі (з килимами, подушками), щоб уникнути перевантаження. Безпека забезпечується перевіркою матеріалів (гіпоалергенні), а ергономіка – зручністю форми для маленьких рук. Індивідуалізація досягається через співтворчість: дитина малює образ, який майстриня втілює в crochet, перетворюючи процес на арт-терапевтичну вправу. Символіка іграшок (крила як свобода, квіти як зростання) використовується для проєкції емоцій, дозволяючи дитині «розмовляти» з іграшкою як з «перехідним об'єктом».

Для розвитку емоційної ідентифікації рекомендується вправу «Емоції феї»: дитина тримає фею з рожевими локонами, називаючи емоцію (наприклад, «радість») і малюючи її на обличчі іграшки. Для дітей із низьким рівнем (30%) починати з простих емоцій (радість, сум), переходячи до складних (сором, заздрість) через рольову гру, де фея «відчуває» те саме. Педагоги можуть проводити групові сесії, де діти обмінюються іграшками, розвиваючи емпатію. Оцінка ефективності – через повторну діагностику кожні 4 тижні, фіксуючи зростання високого рівня з 30% до 40%.

Для роботи з тривожністю іграшки інтегруються в релаксаційні вправи: фея з фіолетово-рожевою короною використовується в «Пір'їна – статуя»: дитина уявляє її легкість під час розслаблення (10 секунд), напружуючи м'язи, тримаючи іграшку. Для дітей із підвищеною тривожністю вправу «Віртуальні

обійми» доповнюють обіймами феї з квітковою короною, уявляючи близьку людину, що знижує фізичні прояви (тремтіння). Психологи рекомендують щоденне використання іграшок удома для саморегуляції, з фіксацією в щоденнику емоцій.

Для розвитку соціальних зв'язків іграшки застосовуються в групових іграх, таких як «Впізнай емоцію з-за лаштунків»: дитина ховається з феєю з рожевими локонами, імітуючи емоцію голосом, а група вгадує, тримаючи свої іграшки. Для рефлексії – вправа «Шлях героя», де фея стає персонажем історії, намальованої дитиною. Педагоги в школах можуть інтегрувати це в уроки, для 30% дітей із змішаними реакціями, стимулюючи емпатію.

Психологи рекомендують вести журнал сеансів, фіксуючи реакції (обійми, усмішки) та адаптувати іграшки (додати елементи за малюнками). Для воєнного контексту – використовувати символіку захисту (квіти, крила).

Отже, надані методичні рекомендації для психологів і педагогів включають принципи використання іграшок для ідентифікації емоцій, зниження тривожності та соціальної взаємодії, з акцентом на індивідуалізацію та моніторинг.

Висновки до другого розділу

Дослідження, проведене в межах другого розділу, підтвердило ефективність розробки та впровадження тактильної іграшки як інструменту емоційної підтримки дітей віком від восьми до десяти років у воєнному контексті України. Програма охопила десять учасників і базувалася на інтеграції іграшок – феї з рожевими локонами, феї з фіолетово-рожевою короною та феї з квітковою короною – у терапевтичні вправи, адаптовані до їхніх емоційних потреб.

Аналіз результатів діагностики за методикою «Емоційна ідентифікація» О. Ізотова, шкалою явної тривожності CMAS, тестом Люшера та спостереженнями, виявив значне покращення емоційного стану дітей. Зокрема, підвищилася здатність розпізнавати та вербалізувати емоції, знизився рівень тривожності, а також стабілізувалися емоційні реакції, що підтверджує позитивний вплив

тактильної взаємодії з іграшками. Символіка й дизайн іграшок, таких як крила феї як символ свободи чи квіти як захист, сприяли створенню безпечного простору, сприяючи релаксації та соціальній взаємодії.

Процес розробки включав співпрацю з місцевими майстринями та апробацію прототипів із залученням дітей і батьків, що забезпечило індивідуальний підхід і підвищило довіру до програми. Впровадження чотиритижневого курсу з дев’ятьма заняттями показало, що іграшки ефективно виступали медіаторами в таких вправах, як «Фортеця» чи «Шлях героя», сприяючи зниженню стресу та розвитку емоційної компетентності. Загальна ефективність програми склала 85%, що свідчить про її успішність як інструменту підтримки в умовах кризи.

Отримані результати підкреслюють важливість інноваційних підходів у психологічній допомозі дітям, демонструючи, як іграшки можуть слугувати не лише розвагою, а й терапевтичним ресурсом. Водночас виявлені обмеження, такі як потреба в індивідуальних корекціях і розширенні вибірки, вказують на напрямки подальшого вдосконалення.

Отже, дослідження закладає основу для ширшого застосування подібних методик у педагогічній і психологічній практиці.

ВИСНОВКИ

У ході проведення експериментального дослідження нами сформовано наступні висновки:

1. Дослідження поняття емоційної підтримки дітей виявило, що це процес надання психологічної допомоги, спрямований на створення безпечного середовища для розвитку емоційної компетентності, саморегуляції та соціальних зв'язків. Особливості емоційної підтримки включають індивідуальний підхід, врахування вікових та контекстуальних факторів, таких як воєнний стан в Україні, а також використання інтерактивних методик. Емоційна підтримка сприяє зниженню тривожності, допомагає дітям розпізнавати та виражати почуття, а також адаптуватися до стресових ситуацій.

2. Іграшка була визначена як ефективний інструмент емоційної підтримки дітей завдяки її здатності виступати «перехідним об'єктом», що забезпечує відчуття безпеки та сприяє вербалізації емоцій. Аналіз показав, що іграшки, такі як феї з рожевими локонами, фіолетово-рожевою короною та квітковою короною, мають унікальну цінність завдяки індивідуальному дизайну, тактильній привабливості й символічному значенню (наприклад, крила як свобода, квіти як захист). Такі характеристики дозволяють іграшкам інтегруватися в арт-терапевтичні вправи, підтримувати релаксацію та стимулювати соціальну взаємодію, що робить їх незамінними в умовах стресу, таких як воєнний контекст.

3. Процес розробки та впровадження тактильної іграшки включав аналіз первинної діагностики емоційного стану десяти дітей, що виявив високий рівень тривожності та труднощі з емоційною ідентифікацією. У співпраці з місцевими майстринями було створено двадцять прототипів із екологічних матеріалів, які відображали символічні образи, обрані дітьми. Після апробації та голосування обрано три фінальні моделі, інтегровані в чотиритижневу програму з дев'ятьма заняттями. Вправи, такі як «Фортеця» та «Шлях героя», адаптовані до воєнного

контексту, використовували іграшки як медіатори, сприяючи зниженню стресу та розвитку емоційних навичок, що підтвердило успішність процесу.

4. Оцінка ефективності заснована на повторній діагностиці за методиками «Емоційна ідентифікація» О. Ізотова, шкалою CMAS, тестом Люшера та спостереженнями. Програма досягла 85% ефективності, що відображає значне покращення емоційної ідентифікації, зниження тривожності та стабілізацію емоційного стану. Сильними сторонами стали індивідуальний підхід, тактильна терапія та залучення батьків, тоді як слабкими – обмежена вибірка, потреба в адаптації для високо тривожних дітей і залежність від присутності психолога. Якісні зміни, такі як впевненіше вираження емоцій і соціальна активність, підкреслюють успішність іграшок, що закладає основу для їхнього ширшого застосування.

Отже, дослідження демонструє високу ефективність тактильних іграшок як інструменту емоційної підтримки дітей, однак перспективи подальших досліджень включають розширення вибірки для узагальнення результатів, розробку адаптованих програм для дітей із високим рівнем тривожності та оцінку довготривалого впливу. Додатково варто дослідити можливості самостійного використання іграшок дітьми та залучення батьків до моніторингу, що сприятиме вдосконаленню методик у різних контекстах, зокрема в умовах поствоєнної реабілітації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арт–технології в роботі з дітьми : навчальний посібник / уклад. Оксана Сорочинська. Житомир : Вид–во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 140 с.

2. Бриль М. М. Ресурсна лялька як засіб самопідтримки в арт-терапії в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. №33.3-4. 2024. С. 7-19.

3. Веклич Г. М. Допомога дітям молодшого дошкільного віку у вирішенні проблемних ситуацій. *Береження психічного здоров'я в умовах воєнних дій:* збірник наукових праць учасників міжвузівського круглого столу (31 жовтня 2023 року, м. Київ) / Ред. колегія: Л. М. Вольнова. Київ, 2023. С. 204–206.

4. Волинець Ю. Формування ігрових умінь як профілактика конфліктів у дітей старшого дошкільного віку : теоретичний аспект. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 43. С. 287–290.

5. Журавко Т. В. Психологічна підтримка дітей під час війни. *Věda a perspektivy*. 2022. № 4(11). С. 177–187.

6. Загайко Х. Ігротерапія як засіб формування стресостійкості у дітей молодшого шкільного віку. *Магістерський науковий вісник.* 2024. Вип. № 43. С. 58-62.

7. Загарницька І. І. Роль сучасних іграшок в житті дитини. *Нова парадигма.* 2011. Випуск 103. С. 11–17.

8. Замелюк М. І. Ігрові технології: теорія та практика. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал. 2022. № 12(14). С. 285–297.

9. Здоровець Т. Г. Особливості використання іграшки у роботі з емоціями, думками та поведінкою дітей під час війни та після її завершення.

Психологія і війна: збірник матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 квітня 2024 р., м. Ніжин) / за ред. М. В. Папучі. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 125–126.

10. Ковальов Ю. М., Карaут О. П. Основи дизайну центрів продажу іграшок з урахуванням вікових особливостей. *Теорія та практика дизайну.* Вип. 34. 2024. С. 309–321. https://doi.org/10.32782/2415-8151.2024.34.34

11. Колесник О. П. Сенсорні іграшки в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Сучасна педагогіка.* 2021. № 4. С. 78–85.

12. Кротенко В. І. Підтримуюча взаємодія з батьками як умова соціально-емоційного розвитку дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету:* Серія: Психологія / редкол.: У. Б. Михайлишин (голов. ред.), О. Т. Смук, В. М. Корольчук та ін. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 2. С. 96–102. Режим доступу: http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/315/388

13. Лагода С. В. Хібукі-терапія в умовах воєнного часу. Психологічні аспекти. *Психологічні аспекти.* 2023. № 2. С. 67–74.

14. Лисенко Н. П. Забезпечення екологічної безпеки дитячих іграшок в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету: науковий журнал.* Серія «Економіка». 2016. Вип. 1 (67). С. 68–72.

15. Манчук Н. Врахування екологічних та ергономічних показників при створенні дизайну проєкту сучасної дитячої іграшки. *Український мистецтвознавчий дискурс.* №2. 2023. С. 65-72.

16. Муха Л. Терапевтичний вплив іграшки на дітей та підлітків в стані гострого та хронічного стресу в умовах воєнного часу. *Євроінтеграційні орієнтири інноваційного наукового пошуку молоді України:* Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (Запоріжжя – Мелітополь, 26–27 червня 2025 р.). Запоріжжя: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2025. С. 201–203.

17. Назаревич В. Використання іграшки як трансферного об’єкту в формуванні резильєнтності у дітей. *Психологія: реальність і перспективи.* 2022. С. 60-67.

18. Назаревич В. Методологічні основи використання терапевтичної іграшки в роботі з дитячою травмою. *Простір арттерапії: єднання у творчій співдії:* матеріали XXI Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Львів, 15–17 березня 2024 р.). Київ, 2024. С. 65–69.

19. Назаревич В. Я АРТ. Посібник із саморегуляції методами арттерапії. Київ, 2020. 180 с.

20. Нечипорук Л. Ігротерапія в соціально-педагогічній роботі, як метод моделювання взаємодії із соціальним оточенням. *Інноватика у вихованні*. 2022. Вип. 16. С. 180–188.

21. Оксютович М. О. Психотравмуючий досвід дитини та особливості соціалізації при цьому. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2023. Вип. 34.73. С. 58–65.

22. Рашковська І. Роль м’якої іграшки у подоланні стресу та травматичних переживань у дітей під час війни. *Освітньо-науковий простір*. 2025. № 2.8 (1). С. 156–167.

23. Руденський Р. Є. Технології ігротерапії для підтримки психофізичного здоров’я дошкільників в умовах воєнного стану. *«Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2025. № 7(53). С. 850–859. Режим доступу: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7(53)-850-859

24. Тертична Т. Д. Вправи, ігри й техніки для емоційної підтримки учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій. Практичний посібник. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2023. 52 с.

25. Токарєва Л. Д. Навички як базисна основа формування прояву психологічної стійкості дошкільника у ігровій діяльності. *Психологічні проблеми творчості:* матеріали XXIV Міжнародної наукової психологічної конференції,

24 червня 2024 року / за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. С. 211–216.

26. Фещук В. Соціально-психологічна підтримка психічного здоров'я молоді. *Актуальні проблеми психічного здоров'я*: Збірник наукових праць [за матеріалами Всеукраїнської студентсько-викладацької науково-практичної інтернет-конференції (21 травня 2024 р.)] / Ред. колегія: К. Гавриловська, І. Загурська, Г. Пирог, Ю. Дем'янчук. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 363–365.

27. Хараджи М. Особливості застосування арт-терапії у корекції страхів дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова.* Серія 12. Психологічні науки. 2022. С. 121–128.

28. Химко М. Групова психологічна підтримка як ресурс для дітей воїнів. *V Міжнародна наукова конференція «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки»*, 15-16 квітня 2025 року. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А, 2025. С. 50–53.

29. Цуркан Т. Особливості емоційної саморегуляції в поведінці молодших школярів. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка:* збірник наукових статей у 2 томах / За заг. ред. О. В. Гузенко. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. Т. 1. С. 215–219.

30. Чернова В. Психологічна підтримка дітей і підлітків в умовах війни. *The 9th International scientific and practical conference «Development of innovation systems: trends, challenges, prospects»* (March 04–07, 2025) Hamburg, Germany. International Science Group, 2025. С. 279–284.

31. Чернявська Т. П. Методика психологічної допомоги дітям : терапія м'якою іграшкою «Рафа-жирафа» : монографія. Одеса : ОНУ імені Мечникова, 2025. 175 с. Режим доступу: https://i.twirpx.link/file/4335269/

32. Шарон-Максімов Д. Хібукі-терапія як метод подолання психічної травми у дітей в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* 2022. № 3-4 (27). С. 48–54. Режим доступу: http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/opep/article/view/360/296

33. Healey A. Selecting appropriate toys for young children in the digital era. *Pediatrics.* 2019. Vol. 143.1. Режим доступу: https://e20183348

34. Theofanopoulou N. A smart toy intervention to promote emotion regulation in middle childhood: feasibility study. *JMIR mental health.* 2019. Vol. 6.8. Режим доступу: https://e14029

35. Torres B. A. Children's play with toys. *Ergonomics for Children*. CRC Press, 2007. P. 493-514.

36. Torres B. A., D. K. Stool. The application of human factors to the design of a toy: Little People® then and now. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting.* Vol. 43. No. 6. Sage CA: Los Angeles, CA: SAGE Publications, 1999. https://doi.org/10.1177/154193129904300609

37. Winnicott D. Playing and Reality. London, NY: Tavistock Publications, 1971. 156 p.

38. World Health Organization. Mental health: strengthening our response [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response

39. Zara A. Kids' mental health is in crisis. Here's what psychologists are doing to help [Електронний ресурс]https://www.apa.org – Режим доступу: https://www.apa.org/monitor/2023/01/trends-improving-youth-mental-health#:~:text=URL:%20https://www.apa.org/monitor/2023/01/trends – Дата звернення: 13.08.2025.

ДОДАТКИ

Додаток А. Тексти методик

Методика «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова)

Інструкція: Зараз я тобі буду говорити (диктувати) різні слова, а ти про кожне слово що-небудь намалюєш. Слів буде багато, їх треба розмістити на одній стороні аркуша, на іншій стороні малювати не можна. Постарайся запам'ятати ті слова, які я буду говорити (диктувати). Стимульний матеріал: 12 слів-понять, що позначають різні емоційні стани (емоції і почуття): радість, страх, сум, сором, злість, образа, здивування, любов, заздрість, ревність, дружба, презирство.

Технічний матеріал: аркуш паперу (А4), кольорові олівці, простий олівець.

Процедура проведення: після кожного зображення необхідно запитати у дитини, що він намалював і як він розуміє сказане психологом словопоняття. Все сказане дитиною фіксується разом з порядковим номером зображення. По завершенні процедури діагностики малюнок відкладається в сторону і психолог переходить до інших діагностичних заходів. До малюнку рекомендується повернутися не менше ніж через 15-20 хвилин.

Інструкція до відтворення: а тепер постарайся згадати ті слова, які я тобі казав/диктував. Всі відтворені дитиною слова-поняття фіксуються, стимулюючи спогад навідними питаннями.

Інтерпретація: уявлення про емоції інтерпретуються на основі зображень і вербальних описів певних емоційних реакцій і відносин, що виражають когнітивне розуміння емоційного процесу та ступінь його диференційованості. Образна форма розумової діяльності характеризується кодуванням понять через емоційну ситуацію (сюжет, персонажі). Схематична форма розумової діяльності характеризується кодуванням 45 понять через експресивний еталон - піктограму мімічних або пантомімічних ознак. Знакова форма розумової діяльності характеризується кодуванням понять через буквене, цифрове позначення емоцій, а також через різні системи знаків (геометричні фігури, знаки руху та ін.)

Образно-символічна форма розумової діяльності характеризується кодуванням понять через символ емоції: елемент експресії (усмішка, очі зі сльозами, відкритий рот), предмет-атрибут емоціогенной ситуації (носовичок), об'єкт-стимул емоціогенной ситуації (змія, цукерка).

Порівнева диференціація адекватності кодування:

– високий рівень: адекватне кодування і вербалізація 9-10 емоційних модальностей;

– середній рівень: адекватне кодування і вербалізація 6-8 емоційних модальностей, незначні труднощі в деяких емоціях;

– низький рівень: адекватне кодування і вербалізація 3-6 емоційних модальностей, недиференційованість емоцій за змістом і проявом (здивування – страх – гнів).

Шкала явної тривожності CMAS (Children's Manifest Anxiety Scale)

Вірно

Невірно

1.Тобі важко думати про щось одному.

2.Тобі неприємно, якщо хтось спостерігає за тобою, коли ти щось робиш.

3.Тобі дуже хочеться у всьому бути краще за всіх.

4.Ти легко червонієш.

5.Всі, кого ти знаєш, тобі подобаються.

6.Нерідко ти зауважуєш, що в тебе сильно б'ється серце.

7.Ти дуже сильно соромишся.

8.Буває, що тобі хочеться виявитися якнайдалі звідси.

9.Тобі здається, що в інших усе виходить краще, ніж у тебе.

10.В іграх ти більше любиш вигравати, ніж програвати.

11.У глибині душі ти багато чого боїшся.

12.Ти часто відчуваєш, що інші незадоволені тобою.

13.Ти боїшся залишитися вдома на самоті.

14.Тобі важко зважитися на щось.

15.Ти нервуєш, якщо тобі не вдається зробити те, що тобі хочеться.

16.Часто тебе щось мучить, а що - не можеш зрозуміти.

17.Ти з усіма й завжди поводишся чемно.

18.Тебе турбує, що тобі скажуть батьки.

19.Тебе легко розлютити.

20.Часто тобі важко дихати.

21.Ти завжди добре поводишся.

22.У тебе пітніють руки.

23.У туалет тобі треба ходити частіше, ніж іншим дітям.

24.Інші діти мають кращу вдачу аніж ти.

25.Для тебе важливо, що про тебе думають інші.

26.Часто тобі важко ковтати.

27.Часто хвилюєшся через те, що, як з'ясовується пізніше, не мало значення.

28.Тебе легко скривдити.

29.Тебе увесь час мучить, чи все ти робиш правильно, так, як треба.

30.Ти ніколи не хвастаєшся.

31.Ти боїшся того, що з тобою може щось трапитися.

32.Увечері тобі важко заснути.

33.Ти дуже переживаєш через оцінки.

34.Ти ніколи не спізнюєшся.

35.Часто ти почуваєш непевність у собі.

36.Ти завжди говориш тільки правду.

37.Ти почуваєш, що тебе ніхто не розуміє.

38.Ти боїшся, що тобі скажуть: «Ти все робиш погано».

39.Ти боїшся темряви.

40.Тобі важко зосередитися на навчанні.

41.Іноді ти злишся.

42.У тебе часто болить живіт.

43.Тобі буває страшно, коли ти перед сном залишаєшся один у темній кімнаті.

44.Ти часто робиш те, чого не варто було б робити.

45.У тебе часто болить голова.

46.Ти турбуєшся, що із твоїми батькам і щось трапиться.

47.Ти іноді не виконуєш свої обіцянки.

48.Ти часто утомлюєшся.

49.Ти часто грубиш батькам і іншим дорослим.

50.Тобі нерідко сняться страшні сни.

51.Тобі здається, що інші діти сміються над тобою.

52. Буває, що ти брешеш.

53. Ти боїшся, що з тобою трапиться щось погане.

Додаток Б. Зображення розроблених іграшок



Форма феї обрана як символ захисту та природної гармонії, яка викликає у дітей асоціацію з добрими казковими персонажами, що оберігають від небезпек, особливо актуально для 30% дітей із низьким рівнем емоційної ідентифікації. Рожеві локони та квіткова корона підсилюють ефект ніжності й зростання, теплі пастельні тони (рожевий, зелений) заспокоюють нервову систему, як показано в тесті Люшера, де 50% обирали темні кольори для релаксації. М’яка фактура в’язаних ниток (кроше) забезпечує тактильний комфорт і сенсорний досвід, що сприяє вивільненню окситоцину, а об’ємні волани додають об’єму для зручного обійму, адаптованого до маленьких рук.



Форма феї з акцентом на корону та крила символізує мудрість і трансформацію, допомагаючи дітям із змішаним вибором кольорів (20% за Люшером) уявляти перехід від напруги до спокою. Фіолетово-рожева палітра поєднує холодні тони для релаксації (фіолетовий для спокою) з теплими (рожевий для ніжності), що відповідає 30% дітей із трохи підвищеною тривожністю за CMAS, стимулюючи емоційну стабільність. Сріблясті крила додають магічного сяйва, а текстура шерстяних ниток з гладкими вставками забезпечує контрастний тактильний досвід, що розвиває дрібну моторику та відчуття безпеки, дозволяючи дитині «літати» від стресу.





Форма феї з локонами та райдужними крилами уособлює творчість і оптимізм, викликаючи асоціації з казковими героями, що надихають на гру, для 40% дітей із середнім рівнем ідентифікації емоцій. Райдужна палітра (від рожевого до жовтого) стимулює енергію, як для 30% учасників, які обирали яскраві кольори в тесті Люшера, але з пастельними акцентами для заспокоєння тривожності (20% за CMAS). Пухнаста фактура бавовняних локонів і воланів забезпечує м’який сенсорний контакт, що сприяє релаксації та емоційній прив’язаності, роблячи іграшку ідеальним помічником у рольових іграх для подолання нестабільності.

Додаток В

Дизайнерський паспорт іграшок

Фото іграшки	Назва/образ	Форма	Матеріал	Колірна палітра	Символіка	Очікуваний терапевтичний ефект
	Фея-Захисниця (символ надії та захисту)	Округла, м’яка з плавними контурами тіла, воланами та аплікаціями листя; висота 25 см, вага 180 г	Бавовна (сукня, волосся), шерсть (корона, квіти), синтепон (наповнювач); гіпоалергенні, натуральні	Бавовна (сукня, волосся), шерсть (корона, квіти), синтепон (наповнювач); гіпоалергенні, натуральні	Корона з квітів – зростання та захист; крила – легкість і трансформація; волосся – турбота	Зниження тривожності через тактильний комфорт; стимуляція безпеки та надії, розвиток емоційної ідентифікації (радість, спокій)

	Фея-Мудреця (символ мудрості та радості)	Округла з градієнтними елементами (волани, волосся); висота 25 см, вага 180 г	Бавовна (волани, сукня), шерсть (волосся), фліс (крила); натуральні, дихаючі	Теплі пастельні (рожевий, бежевий) з фіолетовими акцентами; градієнт для динаміки	Корона з воланів – святковість і мудрість; крила – адаптація; волосся – грайливість	Стимуляція релаксації та радості; розвиток саморегуляції, зниження напруги через сенсорний контраст

	Фея-Оптимістка (символ творчості та оптимізму)	Округла з динамічними елементами (локони, волани); висота 20-25 см, вага 180 г	Бавовна (локони, спідниця), шерсть (крила), синтепон (наповнювач); гіпоалергенні, м’які	Яскраві теплі (рожевий, жовтий) з градієнтом райдуги; пастельні акценти	Локони – грайливість; райдужні крила – різноманітність емоцій; волани – свобода	Стимуляція енергії та творчості; розвиток оптимізму, зниження апатії через яскраву символіку

Звіт подібності

Метадані

Назва організації
Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts
Заголовок
Борсук
Автор Науковий керівник / Експерт
А. БорсукЮ.М. Корнейко
підрозділ
KSADA

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

1.10% 1.10% КП 1

0.00% 0.00% КП 2

5.70% 5.70% КЦ

25
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

11821
Кількість слів

91438
Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	·	2
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)	a	11

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз — Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://habitus.od.ua/journals/2023/48-2023/23.pdf	22 0.19 %
2	Педагогічні умови формування емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку.docx [redacted] 11/30/2020 Rivne State Humanities University (Рівненський державний гуманітарний університет)	19 0.16 %
3	https://ekhsuir.kspu.edu/bitstreams/23adbbaf-06e9-4a23-9524-49a794467bf8/download	18 0.15 %

4	«Розвиток емоційного інтелекту старших дошкільників у процесі спілкування з однолітками» [redacted] 11/24/2022 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Кафедра дошкільної педагогіки)	16 0.14 %
5	http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7427/Kosovan-A.-SoL1-M21z-free.pdf?sequence=1	14 0.12 %
6	https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b34225f3-48df-4468-b96f-30e112334cb3/content	13 0.11 %
7	Використання когнітивного фітнесу на уроках фізичної культури як засобу підвищення психологічної адаптації школярів до стресових ситуацій [redacted] 11/25/2024 Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University course papers (Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University course papers)	12 0.10 %
8	https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed97308e-5d50-4f56-9dc9-0acd17355388/content	10 0.08 %
9	https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b34225f3-48df-4468-b96f-30e112334cb3/content	6 0.05 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)

з програми обміну базами даних (0.40 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Педагогічні умови формування емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку.docx [redacted] 11/30/2020 Rivne State Humanities University (Рівненський державний гуманітарний університет)	19 (1) 0.16 %
2	«Розвиток емоційного інтелекту старших дошкільників у процесі спілкування з однолітками» [redacted] 11/24/2022 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Кафедра дошкільної педагогіки)	16 (1) 0.14 %
3	Використання когнітивного фітнесу на уроках фізичної культури як засобу підвищення психологічної адаптації школярів до стресових ситуацій [redacted] 11/25/2024 Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University course papers (Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University course papers)	12 (1) 0.10 %

з Інтернету (0.70 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
4	http://habitus.od.ua/journals/2023/48-2023/23.pdf	22 (1) 0.19 %
5	https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b34225f3-48df-4468-b96f-30e112334cb3/content	19 (2) 0.16 %
6	https://ekhsuir.kspu.edu/bitstreams/23adbbaf-06e9-4a23-9524-49a794467bf8/download	18 (1) 0.15 %
7	http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7427/Kosovan-A.-SoL1-M21z-free.pdf?sequence=1	14 (1) 0.12 %
8	https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed97308e-5d50-4f56-9dc9-0acd17355388/content	10 (1) 0.08 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)